
KIBRIS'IN KUZEY KESİMİNDE SİVİL TOPLUM ORTAMININ DEĞERLENDİRMESİ

Bu değerlendirme Luben Panov ve Liana Varon tarafından hazırlanmıştır
şubat 2017

Bu Proje, Avrupa Birliği tarafından finanse
edilmekte ve B&S Europe tarafından
uygulanmaktadır.

Luben Panov ve Liana Varon tarafından 'Sivil Alan' Teknik Projesi kapsamında hazırlanan bu Rapor, yapılan değerlendirme çalışması sonucunda elde edilen bulgulara yer vermektedir. Sivil Alan Projesi, Avrupa Birliği tarafından finanse edilmekte ve B&S Europe liderliğindeki bir Konsorsiyum tarafından uygulanmaktadır. Bu Raporun içeriğinden yalnızca Luben Panov ve Liana Varon sorumludur. Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtan bir Rapor olarak değerlendirilmemelidir.

Raporda 'yasa' isimlerinin veya kurum adlarının kullanılması herhangi bir hukuki görüş ifade etmemekte ve söz konusu alanlarda Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti dışında herhangi bir kamu otoritesinin tanınması anlamına gelmemektedir. Ne olası bir çözüm anlaşması konusunda ne de başka konuda bir önyargıda bulunmamaktadır.

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde Sivil Toplum Ortamının Değerlendirmesi

Bu değerlendirme Luben Panov ve Liana Varon tarafından hazırlanmıştır¹

İçindekiler

İçindekiler	2
I. Giriş ve Metodoloji.....	4
II. Genel Bakış.....	5
III. BULGULAR	6
1. STÖ sektörünün genel durumu.....	6
1.1. Zayıf sivil toplum	6
1.2. İnsanlar arasındaki güven eksikliği.....	7
1.3. STÖ'lerin yeterince anlaşılmaması	8
1.4. Finansman kaynaklarının sınırlı olması.....	8
2. Anket sonuçları ve tespit edilen temel sorunlar	10
3. Tescil ve Faaliyette Bulunma	11
3.1. Vakıflar.....	11
3.2. Dernekler.....	12
Sorunlar	14
4. Mali durum	16
4.1. Temel vergi avantajları.....	16
4.2. Bağışlar ve Üyelik Aidatı.....	17
4.3. Ekonomik faaliyetler	19
4.4. Hibe fonları.....	19
4.5. Kıbrıs Türk 'idaresi' tarafından sağlanan finansman	21
4.6. KT 'idaresi' tarafından Sağlanan Diğer Finansman Kaynakları.....	24
4.7. İstihdam ve gönüllülük	25
Sorunlar	26

¹ Luben Panov, merkezi Budapeşte'de bulunan Avrupa Kâr Amacı Gütmeyen Hukuk Merkezi (ECNL) bünyesinde çalışan bir Program Danışmandır Liana Varon, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın (TÜSEV) Genel Sekreter Yardımcısıdır. Bu değerlendirmeyi AB tarafından finanse edilen Sivil Alan Projesi için yapmışlardır.

5. KT 'idaresi' ile ortaklık	26
Sorunlar	29
IV. ÖNERİLER.....	29
Tescil ve faaliyette bulunma.....	29
Mali durum	30
KT 'idaresi' ile ortaklık.....	32
Ek 1	34
Ek 2.....	35
Ek 3.....	37

I. Giriş ve Metodoloji

Bu Rapor B&S Europe tarafından yürütülen Sivil Alan projesi kapsamında hazırlanmıştır. Sivil Alan, Avrupa Birliği (AB) tarafından finanse edilen ve Kıbrıs Türk toplumunda sivil toplumun rolünün güçlendirilmesini, AB değerlerinin teşvik edilmesini, Kıbrıs Türk toplumu ile Kıbrıs Rum toplumu arasında güven, diyalog, işbirliği ve daha yakın ilişkilerin geliştirilmesine olanak sağlayacak ortamın oluşturulmasına katkı sağlamayı ve AB çapındaki STÖ'ler ve STÖ ağlarıyla bağlantı kurulmasını sağlayarak Kıbrıs Türk sivil toplumunun geniş anlamda AB ile bütünleşmesini teşvik etmeyi amaçlayan bir Teknik Yardım Projesi'dir. Eylül 2015'te başlayan Sivil Alan Projesi çalışmalarına 2018'in Mart ayına kadar devam edecektir.

Bu raporda belirtilenler Avrupa Birliği'nin görüşleri olarak değerlendirilmemelidir.

Raporun yazarları, değerlendirme çalışmasının hazırlanmasında ve toplantıların organizasyonunda sağlamış oldukları katkı ile birlikte paylaşmış oldukları bilgi ve görüşler için özellikle Charlotte Goyon, Hilmi Tekoglu, Juliette Remy Sartin ve Selen Yılmaz'a teşekkür eder.

Değerlendirmenin amacı, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde STÖ'lerin faaliyet gösterdiği ortamı, bu ortamın ne ölçüde elverişli ve Avrupa standartlarıyla uyumlu olduğunu analiz etmektir. Değerlendirme, 3 temel alanı kapsamaktadır:

- STÖ'lerin tescili ve çalışması;
- STÖ'leri desteklemeye yönelik mevcut vergi muafiyetleri ve diğer mali mekanizmalar;
- STÖ'ler ve yerel kurumlar arasındaki kurumsal ilişkiler ve işbirliği mekanizmaları

Uzmanlar, bilginin toplanmasında ve analiz edilmesinde aşağıdaki yöntemleri kullanmışlardır.

- **Masa-başı araştırması** Ekibin incelediği belgeler Ek 1'de yer almaktadır.
- **Uluslararası en iyi uygulamaların kullanılması** Değerlendirme ekibi, Sivil Toplumun (tescil, mali standartlar ve yerel kurumlar ile iş birliği açısından) içinde bulunduğu ortamı Sivil Toplumun Gelişimine yönelik Elverişli Ortam İzleme Matrisinde² yer alan göstergelerle ve AB'nin Genişleme Sürecinde yer alan Ülkelerdeki Sivil Topluma yönelik 2014-2020 Destek Rehberiyle³ karşılaştırarak değerlendirmiştir.
- **Kilit paydaşlarla görüşmeler.** Sunulan bilgiler yerel kurumlar, 'meclis', bağışçılar, özel sektör ve STÖ temsilcileriyle yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Gerçekleştirilen bütün toplantıların listesi Ek 2'de yer almaktadır.
- **Odak grupları.** Uzmanlar STÖ temsilcileri ile iki odak grup toplantısı yapmışlardır. Toplantıların biri Lefkoşa'da diğeri ise Mağusa'da düzenlenmiştir. Odak grup toplantılarına katılan örgütlerin listesi Ek 2'de yer almaktadır.

²http://ecnl.org/dindocuments/438_MonitoringMatrix%20on%20Enabling%20Environment%20and%20Toolkit.pdf , Copyright © 2013 Balkan Sivil Toplum Geliştirme Ağı, Avrupa Kâr Amacı Gütmeyen Hukuk Merkezi ve Uluslararası Kâr Amacı Gütmeyen Hukuk Merkezi (the Balkan Civil Society Development Network, the European Center for Not-for-Profit Law and the International Center for Not-for-Profit Law)

³ http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/civil_society/doc_guidelines_cs_support.pdf

- **STÖ Anketi.**⁴ Bu değerlendirme çalışması kapsamında, uzmanlar Kıbrıs Türk toplumunda STÖ'lerin durumu hakkında bilgi toplamak amacıyla bir anket hazırlamışlardır. Anket, e-posta listeleri, yüz yüze toplantılar vb. farklı araçlarla yaygınlaştırılmıştır. Anket, Kıbrıs Türk toplumunun her kesiminden 17 örgüt tarafından doldurulmuştur. Sorulan sorular Ek 3'de ve anket sonuçları da Ek 4'de sunulmaktadır.

Değerlendirme raporu, yazarların topladıkları bilgilere dair kişisel görüşlerini yansıtmaktadır. Bu, Kıbrıs'taki durumun dışarıdan bir görünümüdür. Uzmanlar her ne kadar sivil toplumun adanın kuzey kesimindeki gelişimine aşına olsalar da, mevcut değerlendirme, dışarıdan bakan birisinin sivil toplumun içinde bulunduğu durumu nasıl gördüğünü göstermeyi amaçlamaktadır. Değerlendirme raporunun amacı, sivil topluma ilişkin olgu ve verileri sunmak değil, (yukarıda bahsedilen yöntemlerle toplanan) mevcut verileri uluslararası standartlar ışığında yorumlamaktır.

II. Genel Bakış

Kıbrıs Cumhuriyeti, iki toplumlu bağımsız bir devlet olarak 1960 yılında kurulmuştur. Devletin bağımsızlığı, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından garanti edilmiştir. Kıbrıs Rum liderliğinin 1963 yılının sonlarında anayasanın Kıbrıs Rum toplumu lehine değiştirilmesi önerisini sunmasının ardından, Kıbrıs Türk ve Rum toplumları arasında iç savaş başlamıştır. Kıbrıs Rum toplumu 1974 yılında bir darbe ve Türkiye'nin müdahalesi ile sona eren bir iç savaş ile daha karşı karşıya kalmıştır. Bu müdahalenin ardından Kıbrıs Türk toplumu Türkiye'nin kontrolü altına girmiş, kuzey ile güney arasında bir nüfus mübadelesi başlamıştır. 1976'da Kıbrıs Türk Federal Devleti'nin tek taraflı ilan edilmesi adanın bölünmesine yol açmıştır. 1983 yılında 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin' tek taraflı bağımsızlık ilanı gerçekleşmiştir. 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti', yalnızca Türkiye tarafından tanınmakta olup, uluslararası toplum tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Sivil toplum Kıbrıs Türk toplumu tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Bağımsızlık ilanının ardından, Kıbrıs Türk sivil toplumu mevcut işlevlerine ek olarak, benzersiz bir diğer rol daha üstlenerek Kıbrıs Türk toplumu ile dünya arasındaki köprü haline gelmiştir.⁵ Sivil toplum, aynı zamanda, uzlaşma sürecinde ve iki toplumlu barış inşası faaliyetlerinde de oldukça aktif olmuştur. Örneğin, adanın yeniden birleşmesine yönelik Annan Planı'nı (2004) destekleyen kitleleri seferber etmede önemli bir rol oynayan 'Bu Memleket Bizim' platformu, Ticaret Odası öncülüğünde sendikalar, siyasi partiler ve Ortak Vizyon Girişiminden oluşan bir sivil toplum girişimidir ve 90'dan fazla STÖ tarafından desteklenmiştir. Annan Planı, Kıbrıs Türk toplumundaki bütün çabalara ve mobilizasyona rağmen, Kıbrıs Rum toplumu tarafından reddedilmesi nedeniyle yürürlüğe girmemiştir.

⁴ Anket, 24 Mart- 20 Nisan 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Daha fazla bilgi için Bkz. Ek 3 ve 4.

⁵ Kıbrıs'ta Sivil Toplumun Değerlendirilmesi: Gelecek için bir Harita -2011 CIVICUS.

III. BULGULAR

1. STÖ sektörünün genel durumu

1.1. Zayıf sivil toplum

Sivil toplum üzerine yapılan araştırmaların büyük bir kısmı barış inşasına odaklanmıştır. Aslında, USAID ve AB gibi donörlerin genel amacı uzlaşının sağlanması olmuştur ve sivil topluma da bu bakış açısıyla odaklanmışlardır. Bu durum, sivil toplumun gelişimi için genel anlamı itibariyle yararlı da olmuştur, çünkü donörler STÖ'lerin barış sürecini destekleyebilmeleri için kapasitelerini artırmaları gerektiğinin farkına varmışlardır. Öte yandan, sağlanan finansal destek özellikle ilk zamanlarda sadece iki toplumlu faaliyetlerle ilgilenen küçük bir STÖ kesimine aktarılmıştır.

Donör desteği, sivil toplumun Kıbrıs'ta oldukça zayıf olduğu şeklindeki genel tabloyu değiştirmemiştir. USAID'nin İşbirliği ve Güven için Hareket (ACT)⁶ programı nihai raporunda programın karşı karşıya kaldığı zorluklar açıklanırken sivil toplum örgütlerince yapılan çalışmaların *ölçeklerinin küçük olması, yeni yeni filizlenmeleri ve sektördeki kaynak eksikliği nedeniyle sınırlı olduğu belirtilmiştir*. Kıbrıs Türk toplumunun Türkiye dışında uluslararası toplum tarafından tanınmaması, STÖ'lerin başta donörler olmak üzere, farklı uluslararası kuruluşlarla bağlantı kurmasını zorlaştırmaktadır. Bu Raporun Hibe Fonları bölümünde değinildiği üzere, mevcut uluslararası donörlerin çoğu, sağladıkları hibelerde, sivil toplum gelişimi ve konu odaklı destekler yerine iki toplumlu faaliyetlere öncelik vermişlerdir. Bu nedenle, sivil toplumun gelişimine yönelik mevcut fon miktarı halen oldukça sınırlı seviyededir.

Benzer şekilde, 2005 ve 2011 yıllarında CIVICUS metodolojisi kullanılarak yapılan ve sivil toplumun durumunu değerlendiren iki çalışma da aynı durumu ortaya koymuştur. 2005 CIVICUS raporunun⁷ temel çıkarımı *'(sivil toplumun) genel etkisinin sınırlı'* olduğudur. Benzer şekilde, 2011 raporu da Kıbrıs Türk toplumu için iki önemli konu olan ekonomi ve Kıbrıs sorunu üzerinde, etkisinin çok düşük olduğunu kaydetmiştir (toplumun sadece %13'ü STÖ'lerin ekonomi konusu ve %20'si Kıbrıs sorunu üzerindeki etkilerinin yüksek olduğunu düşünmektedir).⁸

Örgütlerin çoğunluğunun gönüllülerin çalışmalarına dayalı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda bu şaşırtıcı değildir. Bu değerlendirme çalışması kapsamında düzenlenen odak grup toplantılarında yer alan örgütlerin çoğu, gerçekleştirdikleri önemli girişimlere rağmen, tümüyle gönüllülük temellidir. Bu sebeple, STÖ'lere dönük etkinlik veya tartışmalar, STÖ temsilcilerinin tam zamanlı işleri bittikten sonra katılabilmeleri içi akşamüzeri saatlerinde (alışma saatleri sonrası) düzenlenmektedir. Bu durum, STÖ'lerin sadece %36'sının ücretli personeli olduğunu gösteren 2011 CIVICUS anketinde de teyit edilmektedir. En büyük

⁶ Nihai Rapor, Kıbrıs İşbirliği ve Güven için Hareket, 2015 (ACT)

⁷ Kıbrıs Sivil Toplum Endeksi Raporu, CIVICUS, Yönetici Özeti, 2005

⁸ Sivil Toplumun Durumu, 2011 CIVICUS

donörlerden birisinin (USAID) STÖ'lere yönelik mali desteğini durdurduğu göz önünde bulundurulduğunda, bugün bu oranın daha da düşmüş olması mümkündür.

Uzmanlar tarafından yürütülen araştırmanın sonuçları⁹ örgütlerin çoğunun ücretli çalışanı olmadığını göstermektedir. 17 örgüt içerisinde 1'den fazla çalışanı bulunan örgüt sayısı sadece 4'tür. Ancak, oldukça önemli olan husus, bütün örgütlerin gönüllülerle çalıştığıdır. 17 örgütten 12'si sürekli olarak gönüllülerle çalışmaktadır.

Öte yandan, Kıbrıs sivil toplumunun belirgin özelliklerinden birisi, geleneksel olarak güçlü odalara ve birliklere sahip olmasıdır. Bu tür örgütler, adanın bölünmesinden sonra (yerel kurumların uluslararası seviyede tanınmaması sebebiyle) Kıbrıs Türk toplumunun uluslararası temas kurabilmesi için var olan az sayıdaki kanallardan birisi haline gelmiştir.

Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki dernekler, çalışma alanları açısından hala geleneksellerdir. Her ne kadar sağlık alanında olduğu gibi bazı güçlü, tanınmış örgütler bulunsa da, dernekler çoğunlukla spor, sosyal ve mesleki dayanışma gibi alanlara odaklanmaktadır. Hak temelli örgütlerin sayısı oldukça düşüktür, ancak bu örgütler daha aktif ve görünür hale gelmektedir. Genel olarak, Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki sivil toplum, çoğunlukla hizmet sağlayan örgütlerden oluşmaktadır. Sivil Alan Projesi için Infakto Research Workshop tarafından yapılan bir kamuoyu anketine göre, "en çok tercih edilen sivil toplum örgütü türü spor ve hayırsever kuruluşlardır (% 11)".¹⁰ Bununla birlikte, politik kısıtlamalar ve Raporda değinilen diğer sınırlamalar nedeniyle, 'sivil toplum' kavramı ve anlayışının hala olgunlaşmamış bir aşamada olduğu ve gelişmekte olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Daha elverişli koşulların sunulması halinde, Kıbrıs Türk toplumunda farklı alanlara odaklanan canlı bir sivil toplum ortaya çıkması muhtemeldir.

1.2. İnsanlar arasındaki güven eksikliği

Güven eksikliği STÖ'lerin büyük sorunlarından birisidir. INTRAC Raporu¹¹ 'Kıbrıs toplumundaki güven seviyesinin genel olarak düşük olmasının sivil toplumun da gelişmesi için elverişli olmadığına' dikkat çekmektedir. 2011 CIVICUS raporu, insanların % 92'sinin diğer insanlara güvenilemeyeceğine inandığına işaret etmektedir. Söz konusu çalışma her ne kadar kurumsal güvenin (hayır kurumlarına ve çevre örgütlerine % 70 güven ve kadın örgütlerine % 65 güven ile) daha yüksek düzeylerde olduğunu gösterse de, STÖ'lerin genel olarak diğer paydaşlarca yeterince bilinmediğine ve güvenilmediğine dair çeşitli örnekler bulunmaktadır. 2016 yılında Kıbrıs'ın kuzey kesiminde yapılan bir kamuoyu anketinde, ankete katılanların % 87'si STÖ'lere güven duyduğunu belirtirken % 59'u sivil toplum örgütlerine yönelik tutumlarının olumlu olduğunu belirtmişlerdir.¹² Bu rakamlar sivil topluma güven ve sivil toplumun tanınması

⁹ Anket, 24 Mart- 20 Nisan 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Daha fazla bilgi için Bkz. Ek 3 ve 4.

¹⁰ Kıbrıslı Türklerin Sivil Toplum, Gönüllülük ve Bağışla ilgili Tutumları, 14 Şubat 2016. Infakto Research Workshop.

¹¹ Kıbrıs sivil toplumu: güven ve işbirliğinin geliştirilmesi Norman Gillespie, Vasiliki Georgiou ve Sevinc Insay, Kasım 2011, s.5

¹² Kıbrıslı Türklerin Sivil Toplum, Gönüllülük ve Bağışla ilgili Tutumları, 14 Şubat 2016. Infakto Research Workshop.

açısından oldukça olumlu bir tabloya işaret etse de, uzmanlar değerlendirme çalışmasında sivil topluma yönelik farklı yaklaşımlara tanık olmuşlardır. Yapılan görüşmeler sırasında katılımcılar defalarca çok sayıda örgütün olduğunu, örgütlerin ne yaptıklarının ve siyasi konulara dâhil olup olmadıklarının açık olmadığını belirtmişlerdir. Alanlarında çalışmayan veya siyasi faaliyetler için kullanılan örgüt örnekleri muhtemelen bulunsada, STÖ'lerin büyük çoğunluğu adanın kuzey kesimindeki insanların yaşamlarını iyileştirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle, bu tür iddialar asılsızdır veya kökeninde güven eksikliği yer almaktadır.

1.3. STÖ'lerin yeterince anlaşılması

Sivil toplum örgütleri hakkında bilgi eksikliğini veya sivil toplum örgütlerinin yeterince anlaşılmasını etkileyen muhtemelen çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bunun beraberinde getirdiği etki, toplumun sivil toplum örgütlerine düşük seviyede katılım göstermesidir. Toplumun yalnızca % 10'u sosyal amaç güden STÖ'lere üyedir (CIVICUS 2011). Öte yandan, değerlendirme çalışması kapsamında yapılan toplantılarda sıkça dile getirilen yorumlardan birisi çok fazla sayıda STÖ'nün olduğu veya STÖ'lerin ilgili konularda ortak bir görüşe sahip olmadıklarıdır. Bu eleştiri, hem Kıbrıs Türk yerel kurumları hem de özel sektör temsilcileri tarafından farklı toplantılarda gündeme getirilmiştir. Aslında, farklı bakış açılarının ve farklı görüşlerin olması gelişmiş bir sivil toplumun faydalarından birisidir. Bu eleştiri mevcut STÖ'ler arasında işbirliği eksikliğini bir işareti olarak yorumlanabilecek olsa da, bu eleştirinin farklı aktörlerin sivil toplumun rolü ve doğası hakkında bir anlayış eksikliğine sahip olduklarına işaret ettiği de söylenebilir. Dahası, örgüt sayısı ne kadar çok olursa, o kadar çok insanın topluma fayda sağlayabilecek faaliyetlere katılma şansı olur. Elbette, örgüt sayısının çok olması, halkın farklı örgütler arasında nasıl ayırım yapılacağını, destekleyecekleri veya katkıda bulunacakları amaçları nasıl seçeceklerini daha iyi bilmesini gerektirir. Ancak, bu konuları ele almanın yolu tescil edilen örgüt sayısının sınırlanması veya farklı idari önlemlerin alınması yerine daha fazla eğitimlerin verilmesi veya STÖ'lerin yaptıkları çalışmaların tanıtılmasıyla ele alınması gereken konulardır.

STÖ'lerin rolüne dair bir anlayışın olmaması, STÖ'lerin kötü bir imaja sahip olduğu anlamına gelmez. Bunun aksine, ankete katılan sadece 3 örgüt¹³ STÖ'lerin halkın geneli nezdindeki imajının kötü olduğunu düşünmektedir.

1.4. Finansman kaynaklarının sınırlı olması

AB tarafından 2007'de gerçekleştirilen bir ön değerlendirme¹⁴ çalışması donör programlarının STÖ'lere önemli bir destek sağlamadığına işaret etmektedir: *'Kıbrıs Türk toplumuna yönelik onaylanan oldukça sınırlı sayıdaki projenin Kıbrıs Türk sivil toplumunun herhangi bir şekilde güçlendirilmesine katkıda bulunduğunu söylemek zordur'*. 2004 yılı sonuna kadar uygulanan

¹³ Supra note 4.

¹⁴ 'Uzlaşma, güven artırıcı önlemler ve sivil topluma destek' ön değerlendirmesi, 2007, Juliette Rémy Sartin, LGI DEVELOPMENT Ltd.

(toplamda 26 projenin) 9'unda Kıbrıslı Türk örgütlerin yer aldığı AB Sivil Toplum Programı¹⁵ bu konuda bir örnek teşkil etmektedir.

Daha sonraları hem USAID hem de 389/2006 sayılı Konsey Tüzüğü'nü temel alarak hazırlanan ve Kıbrıs Türk toplumunun (KTt) ekonomik kalkınmasını teşvik etmeyi amaçlayan AB Yardım Programı kapsamında daha fazla desteğin gelmesiyle bu durum değişmiştir. Bu artışın (hem hibe hem de teknik yardım yoluyla sağlanan destek) önemli olmuş, AB ve USAID sivil toplum örgütlerine sağlanan desteğin ana kaynakları olmuştur. Dolayısıyla, sivil toplum için finansman kaynaklarının oldukça sınırlı olması temel bir gerçektir. USAID'nin İşbirliği ve Güven için Hareket (ACT) programının ilk aşamalarında sağladığı destek özellikle STÖ'lerin kapasitesini geliştirmeye odaklanmıştır. Öte yandan, ACT III (ACT programının 2011-2013 dönemindeki son aşaması) *'bireysel örgütler yerine sivil toplum ağlarını aktif olarak desteklemeyi amaçlamıştır.'* ACT kapsamında yapılan son girişimlerinden birisi olan Toplumsal Katılım için Dönüm Noktası, *'sivil toplumun içinde bulunduğu alanı genişletmeye devam etmeye ve yetkin sivil toplum örgütlerinin hem yerel hem de bölgesel seviyedeki etkilerini artırmaya'* çalışmıştır. STÖ'lere yönelik mevzuatın geliştirilmesi konusunda Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki bir koalisyona destek sağlamışlardır. Ancak, USAID Kıbrıs Türk toplumuna benzer bir destek sağlamamıştır.

USAID desteğinin sona ermesinden sonra, Kıbrıs'taki STÖ sektör gelirin önemli bir kısmının gidecek olması ve şu ana kadar yerinin doldurulmaması gerçek bir sorun teşkil etmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluğu geliştirmeye yönelik çabalara rağmen (örneğin EDGE programı), 2016 itibarıyla Kurumsal Sosyal Sorumluluk sona eren donör fonlarının yerini doldurmamıştır. Üyelik aidatları bir kenara bırakıldığında, bireysel bağış düzeyi Kıbrıs'ın kuzey kesiminde hala düşük bir seviyededir. Kıbrıslı Türklerin bildikleri ve güvendikleri örgütlere bağış yapma eğiliminde oldukları ifade edilmiştir. Bununla birlikte, kaydedilmesi gereken husus, profesyonelleşme seviyesinin hala düşük olduğu ve büyük ölçekli kaynak geliştirme faaliyetleri veya kampanyaları yürütebilen örgüt sayısının sınırlı olduğudur.

STÖ'lerin uluslararası seviyedeki önemli finansman kaynaklarından birisi olan kamu finansmanı, Kıbrıs Türk toplumunda gerçekten sınırlıdır. Kıbrıs Türk toplumu Liderliği, STÖ'lerin en önemli gelir kaynağı olarak gösterilmiştir. Ankete katılan STÖ'lerin yaklaşık % 38'i fon aldıkları idari organ olarak 'cumhurbaşkanlığı'nı' göstermişlerdir¹⁶.

Sivil toplum girişimlerini desteklemeye yönelik daha sistematik bir mekanizmaya sahip olan diğer bir kurum 'kültür bakanlığı'dır. Diğer örneklerin çoğunda, sağlanan mali kaynak bireysel temaslar temelinde veya geçici olarak sağlanmakta ve oldukça sınırlı miktardadır. Çoğu durumda da sağlanan destek aynı niteliktedir (masrafları karşılanması, etkinlikler için yer sağlanması vb.).

Uzmanlarca gerçekleştirilen ankete göre, adanın kuzey kesimindeki STÖ'lerin karşılaştığı en büyük sorun yeterli finansman kaynağının olmamasıdır. Bu, STÖ'lerin Infakto Anketinde de

¹⁵ Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Sivil Toplum Programı, 2003-2004 yılları arasında European Movement Cyprus Council tarafından uygulanmış ve toplamda yaklaşık 1.500.000 Euro tutarında 26 alt projeye finansman sağlamıştır.

¹⁶ Sivil Toplumun Kapasitesine İlişkin Algı Raporu, Infakto Research Workshop, Sivil Alan, Ekim 2016

açık arayla önde tuttuğu temel bir sorundur.¹⁷ Ankete katılan örgütlerin % 58,8'i temel sorunlarının yeterli finansman kaynağının olmaması olduğunu belirtmişlerdir.

2. Anket sonuçları ve tespit edilen temel sorunlar¹⁸

Her ne kadar değerlendirme çalışmasını gerçekleştiren uzmanların yaptığı anket temsili olmasa da, Kıbrıs Türk toplumunda STÖ'lerin karşı karşıya olduğu durumu ve karşılaştıkları sorunları doğrulamaktadır. Anket katılımcıları sınırlı sayıda olmasına rağmen, anket sonuçları odak grup toplantılarına katılan STÖ'lerden alınan bilgilerle uyumludur. Ankete katılan 17 örgütten beşi, 2015 yılındaki toplam bütçelerinin 5,001 ile 20,000 Euro arasında olduğunu belirtmiştir. Toplam bütçesi 20,000 Euro'nun üzerinde olan örgüt sayısı sadece 4'tür. Ankete katılan örgütlerin çoğu (8) 2015 yılı bütçelerinin 5,000 Euro'nun altında olduğunu belirtmişlerdir. Bu sekiz örgütten 4'ünün 2015 bütçesi 1,000 Euro'nun altında olmuştur. Bu 17 örgütün en önemli gelir kaynakları gelir getirici faaliyetler, bireylerden toplanan bağışlar ve uluslararası donörlerden (EEA, USAID) sağlanan fonlar olmuştur. Belirtilmesi gereken önemli bir husus, anket sonuçlarının bu örgütlerin çoğunun farklı finansman kaynaklarına sahip olmadığını gösterdiği.

Ankete katılan örgütlere göre, karşılaştıkları en büyük sorun **yeterli finansman kaynaklarının olmamasıdır**. Finansmanla yakından ilgili olan ikinci bir temel sorun **yeterli örgütsel kapasitenin olmamasıdır**. Üçüncü sıradaki sorun Kıbrıs Türk yerel kurumlarının **STÖ'leri karar alma sürecine dâhil etme konusundaki isteksizliğidir**.

Kıbrıs Türk toplumundaki STÖ'ler söz konusu olduğunda, finansman eksikliği ve örgütsel kapasite ile ilgili sorunlar iç içe geçmiş sorunlardır. Yukarıda daha ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, mevcut finansman kaynakları kısıtlıdır ve sivil toplumun ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Buna karşılık, STÖ'ler, örgütlerin kapasitesini geliştirebilecek veya artırabilecek profesyonel personel istihdam edememektedirler. Dahası, proje teklifi yazma, proje yönetimi ve kaynak geliştirme gibi konularda var olan bilgi eksikliği, STÖ'lerin sürdürülebilir yapılar geliştirmesini zorlaştırmaktadır.

Anket sonuçları ve gerçekleştirilen odak grup toplantıları, hiçbir örgütün STÖ'lerin karar alma sürecine yeterince dâhil olduğunu düşünmediğini ortaya koymaktadır. STÖ'lerin karar alma sürecine dâhil olduğunu düşünen örgütler dahi, söz konusu katılımın yeterli düzeyde olmadığını düşünmektedirler.

Yerel kurumların, tüm sorunlara çözüm bulması mümkün olmasa da, bu sorunların düzgün bir şekilde ele alınacağı ortamı yaratma yetkisine ve imkânına sahip oldukları unutulmamalıdır. Ankete katılan örgütler, Kıbrıs Türk yerel kurumların yapması gereken en önemli üç faaliyeti şu şekilde belirlemişlerdir:

- STÖ'leri dâhil edecek mekanizmaların oluşturulması;
- Sivil toplumun gelişimine yönelik bir 'hükümet' politikasının benimsenmesi ve

¹⁷ Ayg.

¹⁸ Bu bölümde verilen bilgiler, uzmanların gerçekleştirdiği ve yukarıda sözü edilen STÖ anketinden alınmıştır.

- STÖ'lere kamu finansmanı sağlanmasına yönelik mekanizmalar oluşturulması.

Örgütler, ayrıca, yerel kurumlar bünyesinde STÖ'lere yönelik 'hükümet' politikasını uygulamaktan sorumlu bir birimin oluşturulmasını da desteklemektedirler.

3. Tescil ve Faaliyette Bulunma

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde vakıf, dernek ve hayır kurumlarına yönelik ayrı düzenlemeler bulunmaktadır. Bunların çoğu 20. yüzyılın ortalarına, belki de daha da geçmiş tarihlere uzanan düzenlemelerdir. Sadece 'dernekler yasası' Mayıs 2016'da değiştirilmiştir. 'Dernekler yasası' değiştirilmeden önce birlikler ve dernekler aynı yasal metinle düzenleniyordu. 'Yasa', yapılan değişikliğin ardından artık sadece dernekleri düzenlemektedir. Mevcut birliklerin adlarına dernek kelimesini ekleyip eklememeye (yasal metin uyarınca birlikler bir dernek türü olduğundan ve adlarına dernek yasal biçimini de eklemeleri gerektiğinden) ya da sahip oldukları farklı özellikleri güvence altına almak amacıyla yasal metinde değişiklik yapılması için savunuculuk yapmaya karar vermeleri gerekecektir. Ayrıca, kâr amacı gütmeyen sektörün muhtemelen en güçlü temsilcisi olan ticaret odası da ayrı bir düzenlemeye tabidir. Bununla birlikte, sivil toplum örgütlerinin iki ana türü dernekler ve vakıflardır.

3.1. Vakıflar

Vakıflar mahkemede tescil edilir, ancak Vakıflar İdaresi (EVKAF) bir vakfın tescil edilip edilemeyeceği konusunda görüş bildirmek zorundadır. Bu nedenle, vakıfların tescil ve işleyişinden sorumlu asıl kurum Vakıflar İdaresi'dir. İki ana vakıf türü vardır: Mülhak olarak sınıflandırılan Osmanlı vakıfları (başlangıcı 13'üncü yüzyıl kadar eskiye dayanan vakıflar) ve özel vakıflar (aynı zamanda modern vakıflar olarak da adlandırılırlar). İnsanların belirli hayır işleri için mülklerini adadıkları Osmanlı vakıfları Osmanlı döneminde kurulmuştur. Osmanlı döneminde toplam 2,200 vakıf kurulmuş olup bunların % 50'den fazlası kadınlar tarafından kurulmuştur. Osmanlı döneminden kalan (mülhak olarak adlandırılan) vakıfların mülkleri mevcut durumda Vakıflar İdaresi tarafından yönetilmektedir. Şu anda Vakıflar İdaresi'ne kayıtlı 233 vakıf bulunmaktadır. Bunlardan 169'u mülhak vakıf ve 64'ü modern vakıftır. Mülhak vakıfların mülkleri Vakıflar İdaresi tarafından yönetilmektedir. Mülklerin yönetiminden elde edilen gelirler son yıllarda artmış, dolayısıyla Vakıflar İdaresinin hayır amaçlı dağıttığı kaynak da 2013 yılında 70,000 TL, 2014'te 700,000 TL ve 2015'te 1,2 milyon TL olmak üzere son 3 yılda artmıştır.¹⁹

EVKAF'ın 2014 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi ve Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) ortaklığında başlattığı 'Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yeniden Yapılanma Projesi' önemli bir girişimdir. Proje kapsamında (1) Kıbrıs Türk toplumunda vakıf sektörünün tarihsel geçmişine ve (2) EVKAF'ın yönetim yapısına, insan kaynaklarına ve mali yapısına odaklanan iki ayrı rapor proje ortakları tarafından hazırlanmıştır.²⁰ Bu raporlar daha sonra, TEPAV tarafından EVKAF'ın karşılaştığı idari zorlukların tanımlanması ve bir dizi önerinin sunulması amacıyla hazırlanan 'Strateji Belgesi' için ana kaynak olarak kullanılmıştır.

¹⁹ 12 Mayıs 2016 tarihi itibarıyla bu tutarlar sırasıyla 20,857 Euro, 208,570 Euro ve 357,560 Euro'dur.

²⁰ Türkçe Raporlara <http://www.evka.org/site/sayfa.aspx?pkey=85> adresinden erişilebilir.

Strateji Belgesi, organizasyon yapısı, insan kaynakları yönetimi, mali yönetim ve varlık yönetiminden oluşan dört ana alanı ele almaktadır. Ayrıca, EVKAF'ın kapasitesinin artırılmasına ve faaliyetlerinin iyileştirmesine yönelik öneriler sunmaktadır. Strateji Belgesi'nde '*Vakıflar İdaresi, fon sağlayamadığı, yeni vakıfları destekleyemediği, yayamadığı ve varlıklarını doğru yönetemediğinden vakıflara karşı görevlerini yerine getirmede yeterli olamamıştır*' vurgusu yapılmıştır. Aynı belgede, ileri sürülen argümanlardan birisi Vakıflar İdaresi'nin bu görevi yerine getirebilmesi için AB standartlarına uygun vakıflarla ilgili yeni bir 'yasanın' gerektiğidir. Bu araştırmanın yapıldığı zaman diliminde vakıfları ilgilendiren yeni bir yasa metninin hazırlığına dair herhangi bir gündem olmasa da, bahsi geçen Proje'nin ve Strateji Belgesi'nin Vakıflar İdaresi'nin yeniden şekillendirilmesinde ve rolünün yeniden tanımlanmasında önemli bir rol oynadığına inanılmaktadır.

Vakıflar İdaresi, son yıllarda vakıfların toplumdaki önemli rolünü teşvik etme konusunda gerçekten aktif olmuştur. Çocuklarla çeşitli programlar başlatmışlardır. Bu programlardan birisinde çocuklar (vakıfların elçileri olarak) ihtiyaç sahibi olanları tespit etmeye davet edilmektedir. Bir diğer program kapsamında ise, Vakıflar İdaresi bir tiyatro oyunuyla okullarda vakıfların neler yaptığını anlatmaya çalışmaktadır. Bu girişim, 'eğitim bakanlığı' ile ortaklaşa yürütülmektedir.

Vakıflar İdaresi, olabildiğince geniş bir alana yaymayı planladığı videolar da hazırlamıştır. EVKAF, farklı girişimlerde bulunarak gençleri çalışmalara dahil etmeyi, vakıfların önemli rolünü göstermeyi ve eski vakıflara yeniden hayat vermeyi amaçlamaktadır. Bu tür girişimler arasında Lefkoşa'daki dere yatağının temizlenmesi, yiyecek dağıtımı, köpek barınaklarının ziyaret edilmesi ve yaşlı bakım evlerinin ziyaret edilmesi vb. girişimler yer almaktadır.

Sivil Alan Projesi kapsamında yapılan 'yasal mevzuat' analizi²¹ 'vakıflar yasası'nı, başta Osmanlı vakıfları ile yeni vakıflar arasında bir ayırım yapmadığından dolayı 'yetersiz' ve 'muğlak' olarak tanımlamaktadır. Vakıfları ilgilendiren bu yasal metnin modern vakıfların ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını savunmaktadır. Öte yandan, aynı analiz raporuna göre dernek ve vakıflar serbestçe ağ, platform ve inisiyatif oluşturabilmekte ve faaliyet yürütebilmektedirler.

Modern vakıflarla ilgili olarak, Vakıflar İdaresi 'yasa'yı tam anlamıyla sıkı bir şekilde uygulamamaktadır. Şu anda, Vakıflar İdaresi bir vakıf kurmak için en az 10,000 ABD Doları²² eşdeğerini gerekli kılmaktadır, ancak bazı durumlarda (amacın iyi bir amaç olduğunu belirlediklerinde), daha küçük bir sermaye/bağışla vakıfların kurulmaları mümkün kılınmaktadır.

3.2. Dernekler

²¹ Örgütlenme Özgürlüğü: Kıbrıs Türk toplumundaki 'yasal mevzuat' analizi, Sivil Alan Projesi kapsamında Gökçeçişek Ayata tarafından gerçekleştirilmiştir.

²² EVKAF Genel Müdürü İbrahim Benter'in verdiği bilgiye göre.

Derneklere ilişkin 'yasal çerçeve' (1961 tarihli 'birlikler ve dernekler yasası' 50 yılı aşan bir süre önce kabul edildiğinden) güncelliğini oldukça yitirmişti. Örneğin, dernek tescilinin bu değerlendirmenin yapıldığı zamanda artık mevcut olmayan²³ yerel organlardaki bir birim tarafından yapılmasını gerektiriyordu. Ancak, yerel kurumlar, bu yasal metnin uygulanmasında esnek davranmıştır. Yeni 'dernekler yasası' yakın bir tarihte, '17 Mayıs 2016'da yürürlüğe girmiştir.

Tescil belgeleri, Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki 5 ilçenin her birinde 'kaymakamlığa' sunulmaktadır. Söz konusu tescil belgeleri daha sonra 'içişleri bakanlığı'na, oradan da 'başsavcılığa' sevk edilirler. 'Başsavcılık', başvuru belgeleri hakkında hukuki görüş bildirir ve belgelerde değişiklik talep edebilir. Sunulan belgelerin yalnızca 'yasa'ya ve 'anayasa'ya uygunluğu kontrol edilir. Değişiklik talepleri başvuru sahiplerine iletilir, başvuru sahipleri değiştirilen belgeleri yeniden sunarlar. Bu gibi durumlarda, 'kaymakamlık' genelde ('başsavcılığa' bir daha sevk etmeden) dernekleri tescil eder.

'Başsavcılığa' göre, yılda yaklaşık 100 dosya incelenmekte ve görüş taleplerine cevap vermeleri (diğer davalardaki iş yüklerinden dolayı) bir ay sürmektedir. Bu süreçte yer almalarını bir yük olarak görmektedirler. Sunulan belgelerde kaç kez değişiklik talep ettiklerine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece birkaç kez din ile ilgili davalarda 'başsavcılık' tescilin reddini öngörmüştür. Reddedilen başvurulardan biriyle ilgili 'idare mahkemesi'nde temyiz davası açılmıştır. Bu, tescil aleyhine verilen kararların temyize götürülebileceğinin bir kanıtıdır.

Tescil sürecinin gereksiz yere uzatıldığı birkaç örnek olmuştur (bir örgüt yaptığı yorumda 6 ay beklemesi gerektiğini belirtmiştir). Odak grup toplantılarından birinde, birkaç yıl önce tescil yetkililerinin yeni tescilleri bir süreliğine dondurduğu bir dönem olduğu belirtilmiştir. Uzmanlar tarafından yapılan anket²⁴ örgütlerin çoğunun tescil sürecinin 60 günü aştığını göstermektedir. 16 örgütten yalnızca 2'si 30 günden kısa bir süre içinde tescil edilmiştir.

Tescil işlemi zaman alıcı olsa da, reddedilen tescil başvurusu sayısı çok az olmuştur. Ayrıca, tescil zorunlu değildir ve örgütler tescil olmak zorunda kalmadan faaliyet gösterebilirler. Yeni 'yasa'da, örgütlerin tescil yaptırmak zorunda olmadığına dair özel bir atıf bulunmamaktadır. Ancak, taslağı hazırlayanlar bunun bir gelenek olduğunu ve bunun için özel bir atfa ihtiyaç olmadığını hâlihazırda paylaşmışlardır. Bununla birlikte, yeni 'yasa', STÖ'lerin gayri resmi dernekler şeklindeki platformların kurulmasına olanak sağlamaktadır.

Yeni 'dernekler yasası', *'derneklerin ve üst kuruluşların, yılsonu itibarıyla faaliyetlerini, gelir ve gider işlemlerinin sonuçlarını, düzenleyecekleri beyanname ile her yıl Mart ayı sonuna kadar ilgili ilçe kaymakamlığına vermelerini'* gerekli kılmaktadır.²⁵ Raporlama ile ilgili bir diğer yükümlülük *'derneklerin ve üst kuruluşların genel kurulu izleyen 15 (on beş gün) içerisinde, temsil organı ve denetim organı ile derneğin diğer organlarına seçilen asıl ve yedek üyeleri 'kaymakamlığa' bildirme'*²⁶ yükümlülüğüdür.

²³ 'başsavcılığın' verdiği bilgiye göre.

²⁴ Supra note 4.

²⁵ 'dernekler yasası' 20. madde, 1. paragraf

²⁶ 'dernekler yasası' 21. madde, 1. paragraf

Yerel kurumların derneklerin faaliyetlerine müdahale ettiği çok az vaka görülmektedir ve STÖ'lerin işleyişine müdahale ettiklerine ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Uzmanlarca gerçekleştirilen anketin sonuçları da bu durumu doğrulamaktadır. Yerel kurumların, örgütün iç işlerine müdahale etme girişiminden bahseden herhangi bir örgüt olmamıştır. Ayrıca, yetkililerden herhangi bir para cezası veya başka bir ceza aldığını söyleyen örgüt de olmamıştır.

Eski yasal metne göre, derneklerin bireylerden ve şirketlerden bağış toplamak, üyelik aidatı almak, yurtiçi ve yurtdışından hibeler almak, ekonomik faaliyette bulunmak vb. tüm kaynaklardan finansman almaları mümkün kılınmıştı. Bununla birlikte, yeni 'dernekler yasası', özellikle yurt dışında kayıtlı olan veya üyelerinin çoğunluğunun yabancılardan oluştuğu örgütler için dış finansmanla ilgili kısıtlamalar getirmektedir. Yerel derneklerin sadece bildirimde bulunmasını gerekli kılarken, uluslararası standartlara aykırı bir şekilde, yabancı derneklerin ve yabancı uyruklu derneklerin 'içişleri bakanlığı'ndan önceden izin almalarını şart koşturmaktadır.

'Kaymakamlar'ın sağladığı veriler temelinde, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde 1,234 aktif dernek, sendika ve kulüp bulunmaktadır (bunların 812'si dernek, 254'ü sendika ve 168'i kulüptür). Bu 1,234 örgütün 614'ü Lefkoşa'da, 176'sı Girne'de, 115'i Güzelyurt'ta, 64'ü İskele'de ve 265'i Mağusa'dadır.²⁷ Gerçekleştirilen görüşmelerin çoğunda çok fazla STÖ olduğu ve çoğunluğunun faal olmadığı dile getirilmiştir. Bu hem yerel kurum yetkilileri hem de sivil toplum örgütleri tarafından dile getirilmiştir. Öyleyse, aktif olmayan çok sayıda örgütün olması bir sorun mudur? Mevcut durumda dernek tescil kayıtları ilçelerdeki 'kaymakamlıklar'da tutulmaktadır ve bazı dernekler pasif olarak işaretlenmiştir. Raporu hazırlayan uzmanlar bunun bir örgütün faaliyet düzeyi için yeterli bir işaret olduğunu değerlendirmektedirler. Örneğin, faal olmayan örgütlerin feshedilmesi gibi daha katı önlemlerin gerekli kılınması uluslararası seviyede kabul görmüş örgütlenme özgürlüğü standartlarını ihlal edecektir. Dahası, bir alanda çalışan örgüt sayısının çok olması, kaosun değil, canlı bir sivil toplumun işaretidir. İdareler çoğu zaman çeşitli konularda tek bir partnerlerinin ve tek bir görüşün olmasını isterler, ancak çok sayıda STÖ'nün ve çok sayıda görüşün olması fikirlerde çoğulculuğun bir parçasıdır.

Sorunlar

Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki STÖ'lerin tesciline ve çalışmasına yönelik temel çerçevede bazı sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar yeni 'dernekler yasası' ile çözülmeyecektir. Bürokrasi ve çevrimiçi ortamda bilgi sunma veya bilgi alma imkânının olmaması odak grup toplantılarında vurgulanan sorunlar arasında yer almıştır. **Bürokrasi** yeni 'dernekler yasası' ile çözülebilecek bir konu değildir. Gözden geçirilmesi gereken sorunların listesi aşağıdaki şekildedir:

²⁷ Sivil Alan'ın Aralık 2017'de 'içişleri bakanlığı'nın web sitesinde yayınlanan listelerden aldığı bilgilere dayanmaktadır. Kesin rakamlar şu şekildedir: Lefkoşa: 425 dernek, 124 sendika, 65 kulüp; Girne: 115 dernek, 31 sendika, 30 kulüp; Güzelyurt: 65 dernek, 30 sendika, 20 kulüp; İskele: 35 dernek, 16 sendika, 13 kulüp; Mağusa: 172 dernek, 53 sendika ve 30 kulüp.

- Derneklerin üye listelerini (her ne kadar mühürlü zarflarda olsa da) tescil işlemlerini yapan mercilere sunmalarının gerekli olması. Bu konu, özellikle sağlık sorunları ile ilgili bilgilerinin kamuya açık hale gelmesi durumunda damgalanmaktan korkan hastaların yer aldığı hasta örgütleri için bir sorundur.
- Derneği denetleyen mercilerin dernekten (derneğe ilişkin iç meseleleri de içerebilecek şekilde) herhangi bir belgeyi talep etme yetkilerinin olması,
- Tescil sırasında, yetkililerin mahkeme kararı olmaksızın ofislerinize girebileceklerine dair yazılı bir beyanda bulunma zorunluluğu ('*kaymakamlığın' denetim yapmasına rıza gösterildiğine dair mülk sahibinin yazılı ve tasdikli beyanının bulunması*²⁸).

Ayrıca, asgari ücretin 1/5'i olarak uygulanan çoğu **yaptırımların** seviyesi oldukça düşük gibi görünse de, Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki çoğu örgütün gönüllülük esasına göre faaliyet gösterdiği ve yaklaşık 600 Euro²⁹ tutarındaki asgari ücretin nispeten yüksek olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Yeni 'yasa' kapsamında 60 günü bulan tescil prosedürü uluslararası iyi uygulamalara kıyasla çok uzundur. Bununla birlikte, örgütlenme özgürlüğüne ilişkin sınırlamalarla karşılaşan birçok örgüt bulunmaktadır.

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde örgütlenme özgürlüğü engellenen bir grup, **çalışma veya oturma izni olmayan yabancılardır.** Hâlihazırda yeni 'dernekler yasası' bir yabancıнын bir derneğin kurucusu veya üyesi olabilmesi için Kıbrıs'ın kuzey kesiminde 6 yıl aralıksız ikamet etmesini şart koşmaktadır. Bu koşul, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırıdır. Böylesi bir sınırlama, adanın güney kesiminden insanların kuzey kesimindeki derneklere katılmasını engelleyeceğinden, özellikle iki toplumlu konuları ele almaya çalışan dernekler için ciddi sorunlar yaratacaktır.

Yeni 'dernekler yasası'na dâhil olan yabancı uyruklu derneklerin Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki faaliyetlerine çok ciddi sınırlamalar getirilmiştir. **Yabancı uyruklu dernekler (yurt dışında tescil edilmiş dernekler) ancak temsilcilik açmaları halinde faaliyet gösterebilirler.** Temsilcilik açılışı için 'dış işleri ile görevli bakanlığın' görüşü ve 'iç işleri bakanlığı'nın izni gerekmektedir. Daha da önemlisi, sadece sınırlı alanlarda çalışan örgütler temsilcilik açabilir ve Kıbrıs Türk toplumunda faaliyet gösterebilir. Bu alanlar içerisinde yalnızca *spor, sağlık, insan hakları, çevre ve/veya engellilere yönelik eğitim faaliyetleri*' yer almaktadır. Bu sınırlamanın tek istisnası '*savaş, doğal afet, salgın hastalık ve benzeri olağanüstü durumlarıdır.*³⁰

Önceki 'yasa'da yabancı fonlarla ilgili herhangi bir düzenleme bulunmazken, yeni 'dernekler yasa'sı, **yurt dışından yardım almaya** çeşitli sınırlamalar getirmektedir. Dernekler yurt dışından yardım alabilirler ancak yardımla ilgili projelerini 'kaymakamlığa' bildirmekle yükümlüdürler. Aynı destek almaları durumunda da bildirim yükümlülükleri bulunmaktadır.

²⁸ 'dernekler yasası'nın 6. maddesi, 2. paragraf.

²⁹ Örneğin, AB üyesi olan Bulgaristan'da asgari maaş 210 Euro'dur. AB'ye yeni üye olan ülkelerin çoğunda aylık asgari ücret 400 Euro civarında veya daha düşüktür

<http://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/articles/working-conditions-industrial-relations/statutory-minimum-ab-içinde-ücretler-2016>

³⁰ 'dernekler yasası'nın 13. maddesi, 2. paragraf.

Yabancı dernekler (üyelerinin çoğu ikamet izni sahibi yabancılardan oluşan) ve yabancı uyruklu dernekler, ancak 'iç işleri bakanlığı'ndan izin aldıktan sonra (nakdi veya aynı) yabancı kaynak alabilirler.³¹

Kıbrıs Türk toplumundaki 'başsavcılık' hem derneklerin hem de vakıfların tescil sürecinde bir rol sahibidir. Ancak, hem derneklerin hem de vakıfların tescil sürecinde yer alması, ceza davalarında yerel kurumlar adına dava açmanın yanı sıra onlara hukuk danışmanı olarak da hizmet vermesinden kaynaklanmaktadır. Bu, hukuki uzman görüşüne ihtiyaç duyulduğunda yerel kurumların ilgili yasal belgeyi 'başsavcılığa' göndermeleri anlamına gelmektedir. Böylece, 'başsavcılık' 'yasa' tasarıları ve aynı zamanda ortak hukuki konular hakkında görüş bildirir (böylece ilgili idari birimin kadrolu hukukçusu olarak görev görürler). Bu işlem 'başsavcılığın' 'medeni hukuk dairesi' tarafından yapılır. Derneklerin tescil edilmesi ile ilgili olarak, 'iç işleri bakanlığı'nda hukuki uzmanlık bulunmadığından, 'başsavcılık' yerel kurum adına hukuki görüş bildirir.

Vakıflarla ilgili olarak, 'başsavcılığın' bir diğer ilginç rolü ise taşınmaz malların sicilinden de sorumlu olmasıdır. Bu nedenle, bir vakıf kurulurken kurucusunun bağışladığı bir taşınmaz mal ile kurulması durumunda ilgili mülkün tapusunu doğrular.

Şu ana kadar, 'başsavcılığın' tescil sürecinde yer almasıyla ilgili temel sorun, aslında süreci uzatmasıdır. Öte yandan, 'başsavcılık', kendi seçtiği bir kurul tarafından yönetilen bağımsız bir kurumdur. Faaliyetleri üzerindeki siyasi baskı asgari düzeyde olmalıdır. 'Başsavcılığın' sürece dahil olmasının bir faydası da 5 ilçenin tamamında benzer bir uygulamayı gerçekleştirmesidir. Yetkilerinin 'iç işleri bakanlığı'na' ve hatta daha alt kademelere, 'kaymakamlıklar'a' devredilmesi kapasitelerinin artırılmasını gerektirecektir. Bu da zaman alacaktır.

4. Mali durum

4.1. Temel vergi avantajları

STÖ'lere yönelik vergi çerçevesi genelde STÖ'leri destekleyicidir. Tüm örgütler, kâr amacı gütmeyen (hibeler, bağışlar, üyelik aidatları vb.) faaliyetlerden elde ettikleri gelirler için vergi muafiyetlerinden yararlanır. Ancak, ekonomik faaliyetlerde bulunmaları veya piyango bileti satmaları durumunda vergiye tabidirler. STÖ'lerin sadece bu gibi durumlarda 'maliye bakanlığı'na' bağlı 'vergi dairesi'ne' bildirimde bulunmaları gerekmektedir.

STÖ'lerin gelirleri üzerinden vergi ödeyecekleri durumlara ilişkin 'vergi dairesi'nce verilen örnekler arasında STÖ'lerin kendi mülklerinden alınan kiralar da yer almaktadır. Piyangolar, kâr amacı gütmeyen kuruluşların gelir toplamak amacıyla kullandıkları ilginç bir gelir kaynağıdır. Bir STÖ'nün bir piyango düzenlemeyi ve bilet satmayı istemesi durumunda, bilet basabilmek için 'vergi dairesi'nden' izin alması ve ayrıca bastırmayı planladığı bilet sayısını bildirmesi gerekmektedir. Çekiliş bittikten sonra sattığı bilet adedini 'vergi dairesi'ne' bildirmesi ve elde ettiği gelir üzerinden % 16 vergi ödemesi gerekmektedir.³² Bunu

³¹ 'dernekler yasası'nın 22. maddesi,

³² 'vergi dairesi' tarafından verilen bilgiler.

bildirmemesi durumunda, önceki piyangodan kalan vergilerini ödemediği yeni bir piyango düzenleyemeyecektir.

Dernek ve vakıflara ek olarak, bir diğer örgüt kategorisi vardır: hayır kurumları. Hayır kurumlarına ilişkin yasal metne göre eğitsel, edebi, bilimsel veya kamusal amacı olan herhangi bir hayır kurumunun mütevellileri, kendilerine tüzel kişilik kazandıracak bir kayıt belgesi verilmesini 'bakanlar kurulu'ndan isteyebilirler. Odak grup toplantılarına katılan bazı temsilciler, hayır kurumlarının vergi muafiyeti ve diğer avantajlara sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte, 'hayır kurumları yasası'nda bu faydalara değinilmemiştir. 'Yasal Analiz' çalışmasına göre hayır kurumu statüsü ile diğer tüzel kişilikler arasındaki fark, hayır kurumlarının rol ve sorumluluklarının yasada açıkça belirtilmemiş olmasıdır'.

4.2. Bağışlar ve Üyelik Aidatı

Dernekler, üyelik temelli örgütlerdir. Birçok dernek üyelik aidatı almaktadır. Üyelik aidatlarından elde edilen gelir genelde çok olmasa da, üyelik aidatları küçük ölçekli çok sayıda dernek için tipik bir gelir kaynağıdır. Sivil Toplumun Kapasitesine İlişkin Algı Raporu'na göre üyelik aidatları (% 70,4) Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki sivil toplum örgütlerinin temel gelir kaynağını oluşturmaktadır. Ardından, üyelerin (% 34,2) ve bireylerin (% 25,4) yaptıkları bağışlar gelmektedir.³³

Kıbrıs Türk toplumundaki mevzuat uyarınca STÖ'lere bağışta bulunanlar için bazı vergi avantajları vardır. Yapılan bağışlar yıllık vergi beyannamelerinde beyan edilir. Ancak, 'vergi dairesi' mahsup edilen bağış miktarlarına ilişkin veri toplamadığından bu bilgi mevcut değildir. Bu nedenle, bu desteğin ne kadar kullanıldığı değerlendirilememektedir.

Daha da ciddi bir sorun, odak grup toplantılarına katılan STÖ'lerin neredeyse tamamının STÖ'lere bağışta bulunanlar için bazı vergi avantajları olduğu gerçeğinden haberdar olmamalarıdır (böyle bir avantaj olmadığını iddia etmişlerdir). Benzer şekilde, uzmanlar tarafından yapılan ankette de 17 örgütten sadece 3'ü STÖ'lere bağışta bulunanların bir vergi avantajı olduğunu bildiğini beyan etmiştir.

Ayrıca, odak grup toplantılarına katılan çok sayıda STÖ, kaynak geliştirme faaliyetlerinde bulduklarını beyan ederken, bu gelir kaynağının kendileri için çok iyi olmadığını çünkü çok çaba (ve özel bilgi) gerektirdiğini belirtmişlerdir. 2016 yılında yapılan bir kamuoyu araştırmasına göre, Kıbrıs Türk toplumunda yaşayanların % 52'si kıyafet veya kitap gibi aynı bağışlarda bulunmuştur. Ankete katılanların % 35'i STÖ'lere SMS yoluyla para bağışında bulunurken, % 33'ü de doğrudan nakit yardımında bulunduğunu beyan etmiştir.³⁴

Bazı örgütler çeşitli hayır etkinlikleri düzenlemeye çalışırlar, ancak en yaygın yol, vergi açısından bakıldığında bir ekonomik faaliyet biçimi olarak değerlendirilmesine (ve dolayısıyla vergilendirilmesine) rağmen piyango bileti satmaktır. Bununla birlikte, bu durumun kayda

³³ Sivil Toplumun Kapasitesine İlişkin Algı Raporu, Infakto Research Workshop, Sivil Alan, Ekim 2016.

³⁴ Kıbrıslı Türklerin Sivil Toplum, Gönüllülük ve Bağışla İlgili Tutumları, Infakto Research Workshop., Sivil Alan, Ekim 2016.

değer istisnaları da vardır. Örneğin, SOS Çocuk Köyü yakın zamanda kaynak geliştirme faaliyetlerine başlamıştır ve gelirinin önemli bir bölümünü (örgüt tarafından sağlanan bilgilere göre bütçelerinin % 30'unu) hâlihazırda kaynak geliştirme faaliyetlerinden elde etmektedir. Her ne kadar adanın kuzey kesimindeki nüfus çok fazla olmasa da ve bireysel bağışçılar hedef grubu potansiyel olarak sınırlı olsa da, SOS Çocuk Köyü 90.000 kadar potansiyel bağışçılar olabileceğini tahmin etmektedir.

İş dünyasından kurumsal bağışlarla ilgili olarak, bazı STÖ'ler işletmelerden sponsorluk desteğinin yanı sıra farklı türde destekler almaya çalışmaktadır. Şirketlerle yapılan görüşmelerde şirketlerin STÖ'lere doğrudan finansman sağlamak yerine faaliyetlerle ilgili maliyetleri karşılamayı tercih ettikleri görülmektedir. İşletmeler ortaklarını çok iyi tanımak isterler ve çoğu zaman, birlikte çalıştıkları örgütlerin Yönetim Kurullarında yer almayı dahi isteyebilirler. Tek bir alanda, aynı konu üzerinde çalışan çok sayıda örgüt olmasının kafa karıştırıcı olabileceği belirtilmiştir. Bazı STÖ'lerin siyasi konulara dâhil olabileceğine dair gizli bir korku da bulunmaktadır. İşletmeler ise siyasete dâhil olmak istememektedirler. Genel olarak bu durum, STÖ'ler hakkındaki güven ve bilgi eksikliğinin bir başka işaretidir.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) kapsamında yapılan kurumsal yardım ve uygulamalar Kıbrıs Türk toplumunda halen yeni denilebilecek uygulamalardır. Her ne kadar, şirketler, özellikle de uluslararası bağları olanlar, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerine daha fazla ilgi göstermeye başlamış olsalar da, mevcut uygulamalarında daha ziyade (kadınların güçlendirilmesi, eğitim, çocuk, sağlık) gibi geleneksel alanlara odaklanmaktadır. KSS uygulamalarında proje/faaliyet giderlerine yönelik doğrudan ödeme biçiminde, tek seferlik aynı katkılar sağlanmaktadır. Şirketler, iyi bir üne sahip olan ve proje yönetimi açısından deneyimi olan STÖ'lerle çalışmayı ve onları desteklemeyi tercih etmektedirler. Bu Raporun farklı bölümlerinde bahsedildiği üzere, 'güven' konusunun da özel sektör-STÖ ilişkilerinde belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Birçok örnekte, şirket temsilcileri, çoğu STÖ'nün kurumsal anlamda proje uygulama kapasitesine sahip olmadığını belirtmişlerdir. STÖ'lerdeki örgütsel kapasite eksikliğinin ortak projelerin uygulanması açısından bir zorluk teşkil ettiği vurgulanmıştır. Aslında, güven konusu ile birlikte bu durum, şirketlerin STÖ'lere fon sağlamak yerine maliyetler için doğrudan ödeme yapmayı seçmelerinin nedenlerinden biri olarak öne sürülmüştür.

Uzmanlar, bu çalışma kapsamında (Vodafone Grubu'nda yer alan) telekomünikasyon şirketi Telsim'in ve en büyük yerel şirketler grubundan biri olan KANER Holding'in temsilcileriyle iki toplantı gerçekleştirmişlerdir. Bu iki şirket, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde KSS uygulamalarını başlatan kuruluşlar arasındadır. Telsim'in KSS öncelikleri ve projeleri, Vodafone Grubu ve Vodafone Türkiye ile olan bağları nedeniyle, özellikle Vodafone Türkiye ile uyumludur. Şirketin web sitesinde çevrimiçi bir başvuru formu daima mevcuttur ve tanımlanmış öncelik alanlarına (eğitim, sanat, kadın, sağlık, engellilik, spor, çevre ve trafik) odaklanan projeler için STÖ'lere açıktır. Bu başvurular daha sonra Yönetim Kurulu tarafından değerlendirilmekte ve kabul edilenlere destek sağlanmaktadır.

Bir aile şirketi olarak, KANER'in KSS faaliyetlerinin tanımlanmasında aile üyelerinin vizyonu ve rolü oldukça belirleyicidir. Aslında, birlikte çalışacakları STÖ'lerin seçiminde aile değerlerine uygunluk en önemli öncelik olarak kabul edilmektedir. Kaner Grubu Onursal Başkanı Emine

Kaner, hayırsever çalışmalar yapmada, şirket çalışanlarını ve aile üyelerinin başta bulunmalarını sağlamada öncü olmuştur. Emine Kaner, 150'den fazla öğrenciye burs vermenin yanı sıra çeşitli STÖ'lerin kurullarında görev yapmaktadır. Bu nedenle, KANER grubu, Kaner ailesinin veya Kaner Grubu yöneticilerinin aktif olarak temsil edildiği örgütleri desteklemeyi tercih etmektedir.

Genel olarak, KSS kavramı ve uygulamaları Kıbrıs Türk toplumu için halen yeni bir uygulamadır. Şirketler ve STÖ'ler KSS kavramını öğrenmeye başlamakta ve işbirliği düzeyini artırmanın yollarını aramaktadırlar. Yukarıda belirtilen güven sorunları ve STÖ'lerin profesyonelleşme eksikliği nedenleriyle, şirketlerin aynı ve küçük bir STÖ grubunu destekleme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu alan önemli bir fırsat sunsa da, şirketlerin finansman sağlama konusunda isteksiz olmaları bir zorluk oluşturmaya devam etmektedir.

4.3. Ekonomik faaliyetler

STÖ'lerin ticari faaliyetlerde bulunmaları mümkündür. Örgütlerini sürdürebilmek amacıyla kâr getirici faaliyetlerde bulunan birçok STÖ bulunmaktadır. Etkinlik türlerine örnek olarak kitapçı bulunan Kıbrıs Türk Eğitim Derneği ile ikinci el kıyafet dükkânı olan Kanser Hastaları Dernekleri verilebilir. USAID'in sağladığı hibe kapsamında bir yemek kitabı hazırlayan ve daha sonra bunu turistlere satarak bundan yararlanmaya devam etmeyi başaran Mağusa'dan bir örgüt bunun iyi bir örneğidir.

Bununla birlikte, ekonomik faaliyet çok sayıda STÖ'nün üzerinde durduğu bir seçenek değildir. Ekonomik faaliyet, STÖ'ler için bir gelir kaynağı olarak daha fazla gelişme potansiyeli taşıyan bir alandır ve bu alanın desteklenmesine yönelik ek çaba harcanmalıdır. Ticari faaliyetler, bir STÖ'nün misyonunu gerçekleştirmesini sağlayabilecek bir yol olsa da, STÖ'lerin gerçekleştirdiği faaliyetlerin odak noktası haline gelmemeli, örgütün diğer faaliyetlerine yönelik gelirleri elde etmenin bir aracı olmalıdır.

4.4. Hibe fonları

Hibeler, STÖ'ler için temel bir finansman kaynağıdır. STÖ'lerde istikrarı sağlarlar ve hibe alan örgütler ile çalışan olan örgütler arasında su götürmez bir ilişki vardır. Ancak, bu tür hibe programlarının öngörülebilir ve şeffaf olması gerekir.

Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki STÖ'ler için geleneksel hibe finansmanı oldukça geç başlamıştır. UNDP 1998 yılında İki Toplumlu Kalkınma Programı (BDP) kapsamında STÖ'leri desteklemeye yönelik ilk programı başlatmıştır. Bu program, Kıbrıs'taki en büyük STÖ donörü olan USAID tarafından desteklenmiştir. İki Toplumlu Kalkınma Programı'nın (BDP) ardından USAID'nin destek verdiği yeni bir program, İşbirliği ve Güven için Hareket (ACT) programı, UNDP tarafından uygulanmıştır. Bu programların hedefinin özellikle STÖ'lerin kapasitesini artırmak olmadığı, Kıbrıs'ta uzlaşmayı hedeflediği göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak, STÖ'lerin kapasitesini artırmayı hedefleyen unsurlar da içeren programlardı. USAID finansmanı ile devam eden projeler hala vardır, ancak program 2015 sonunda resmen kapandığı için bu çalışmaların 2016'da sona ermesi beklenmektedir.

Diğer önemli aktör AB'dir. Bununla birlikte, STÖ'lere destek sağlayan ancak daha kısıtlı bir etkiye sahip olan diğer iki kaynak, (iki toplumlu projelere destek sağlayan) Avrupa Ekonomik Alanı/Norveç hibeleri ve (STÖ'ler yerine daha çok küçük ve orta ölçekli işletmelere odaklanan) Türkiye'dir. Odak grup toplantılarında katılımcıların değindiği başka bir uluslararası hibe programı olmamıştır. Ayrıca, Stelios Vakfı'nın da iki toplumlu faaliyetleri finanse eden bir girişim olduğundan bahsedilmiştir.

Odak grup toplantılarına katılan STÖ'ler, üç büyük donör programını karşılaştırırken herhangi bir şekilde eş finansman katkısı talep etmeyen USAID'in özellikle en esnek yaklaşıma sahip donör olduğunu ifade etmişlerdir. Öte yandan, AB de daha esnek olma ihtiyacının farkına varmaya başlamış ve eş finansman ihtiyacını % 20'den % 5'e düşürmüştür, ancak bu birçok STÖ için hala yüksek bir orandır.

AB finansmanı, Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki sivil toplum örgütleri için en önemli kaynaklardan birisidir. AB fonlarını önemli kılan tek husus STÖ'lerin projelerini uygulamalarında onlara kaynak sağlaması değildir. Aynı zamanda, proje yönetimi ve uluslararası STÖ'lerle ortaklık kurma konularında kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olması açısından da önemlidir. Ayrıca, AB fonları genellikle proje temelli fonlar olsalar da, Kıbrıs Türk toplumundaki STÖ'lerin çoğu için tek istihdam fırsatı olarak işlev görmektedir.

Avrupa Birliği, Kıbrıs Türk toplumuna yönelik AB Yardım Programını ilk olarak 2006 yılında başlatmıştır. Kıbrıslı Türkleri Kıbrıs'ın yeniden birleşmesine hazırlanmalarında yardımcı olma amacını taşıyan AB Yardım Programı, sosyal ve ekonomik kalkınmaya odaklanmıştır. Sivil toplum örgütlerinin yanı sıra öğrenciler, çiftçiler, okullar ve köyler de AB yardımının ana faydalanıcıları arasında yer almışlardır.

AB, sivil topluma yönelik ilk programını 2007 yılında 6,9 milyon Euro bütçeli bir programla başlatmıştır. Demokrasi, barış ve aktif yurttaşlık değerlerini teşvik eden AB yardımı, hem sivil toplumu güçlendirmeyi hem de iki toplumlu faaliyetlere yönelik uygun bir ortamı teşvik etmeyi amaçlıyordu. 'Uzlaşma ve güven artırma ile ilgili önlemler alanında 44 STÖ'ye toplam 4,85 milyon Euro destek sağlanmıştır.'³⁵ AB tarafından sağlanan finans desteği STÖ'lerin farklı alanlarda projeleri uygulamalarına ve uluslararası bir donör ile çalışma anlayışı oluşturmalarına yardımcı olmuştur.

AB tarafından finanse edilen Sivil Toplum İş Başında Programı (2009) 3. Teklif Çağrısı ile 4. Teklif Çağrısı (2013) arasında geçen uzun zaman Kıbrıs'ın kuzey kesiminde sivil toplumun gelişme sürecinde bir aksamaya neden olmuştur. Bununla birlikte, hibe programları 2014 yılında yeniden başlatılmıştır. AB, 'IV. Kıbrıs Sivil Toplum İş Başında Programı' kapsamında 10 projeye 2,5 milyon Euro destek sağlamıştır. Bu projelerin uygulandığı farklı alanlar arasında barış ve uzlaşma, kültürel miras, sanat, gençlik ve sürdürülebilir kalkınma alanları yer almıştır. 2015 yılında 8 projeye 1,6 milyon Euro'nun üzerinde destek sağlanmıştır. Belirtilmesi gereken önemli husus, bu hibelerin çoğunlukla hak temelli projeleri desteklemek için verildiği ve bu

³⁵ Avrupa Birliğine Daha Yakın: Kıbrıs Türk Toplumuna yönelik AB Yardımı. 2012. Avrupa Birliği.

hibelerin AB üye ülkelerindeki farklı STÖ'lerle ortaklıkların kurulmasını teşvik etme açısından önemli olduğudur.

Odak grup toplantılarına katılan STÖ'lerin çoğu AB hibelerinin Kıbrıs Türk toplumunda sivil toplumun gelişiminde oynadığı önemli rolü vurgulamışlardır. Proje teklifi yazma ve proje yönetimi konularındaki zorluklar nedeniyle az sayıda STÖ'nün hibe başvurusuna uygun olduğu da belirtilmiştir. Bazı katılımcılar, AB'nin daha erişilebilir ve daha esnek olan yeni finansman mekanizmaları getirmesine ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir. Bu zorluklara rağmen, AB fonlarının Kıbrıs Türk toplumundaki STÖ'ler için en önemli destek kaynağı olmaya devam edeceği öngörülmektedir.

STÖ'lere yönelik yerel destek kaynaklarının oluşturulması gelişme sağlama konusunda ilerleyen zamanlarda izlenebilecek bir yol olabilir. Böylelikle, yerel hayırseverlerin daha sistematik bir yaklaşım geliştirmelerine destek sağlanabilir. Diğer örnekler arasında topluluk fonları veya bağış fonlarının oluşturulmasının desteklenmesi olabilir. Ancak, istikrarlı bir finansman kaynağı olmaksızın, STÖ'ler, sorunların çözümüne aktif olarak dahil olamayan veya çeşitli girişimlerdeki çabaları sürekli olmayan marjinal bir grup haline gelebilirler.

4.5. Kıbrıs Türk yerel kurumları tarafından sağlanan finansman

Uluslararası seviyede, kamu kaynaklı finansman STÖ'lerin ana finansman kaynaklarından biridir. Kâr amacı gütmeyen örgütlere kamu kaynaklı finansman sağlamanın farklı yolları vardır. Bu yollardan birisi, STÖ'lerin önerdiği projelere hibe desteğinin sağlanmasıdır. Diğer bir yol ise, STÖ'lerden hizmet 'satın alarak' hükümete veya hükümet adına ihtiyaç gruplarına hizmet sunmalarının sağlanmasıdır. Kamu kaynaklı finansman söz konusu olduğunda, kamu finansmanının şeffaf bir şekilde ve açık kurallar çerçevesinde dağıtılması oldukça önemlidir.

Kıbrıs Türk toplumunda, yerel kurumların STÖ'lere **fon** sağladığı örnekler az sayıdadır. Daha önce de belirtildiği üzere, STÖ'lerin büyük bir kısmı (%38) kamu kaynaklı finansmanın ana kaynağı olarak 'cumhurbaşkanlığı'nı' göstermişlerdir.

Yapılan toplantılarda, 'kültür dairesi'nin' STÖ'lere sağladığı özel finansmana da değinilmiştir.

Sanat ve kültür alanında çalışan STÖ'lere sağlanan finans desteği 'güzel sanatlarla ilgili derneklere yardım tüzüğü' kapsamında düzenlenmektedir.³⁶ Tüzük, hibe prosedürü hakkında uygunluk kriterleri, başvuru süreci, finansal desteğin kapsamı ve seçim kriterleri gibi gerekli bilgileri sunmaktadır. Sağlanan finansal desteğin amacı ve kapsamı, 'Kıbrıs Türk halkının sanatsal değerlerini yayıcı, geliştirici ve belgeleyici işlerin yerine getirilmesinde yapacakları veya yürütecekleri proje, eğitsel yayın, eğitim çalışması veya sanatsal içerikli programlarının desteklenmesi ve özendirilmesi' olarak tanımlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, yayınların hazırlanmasına ve yabancı dillere çevrilmesine destek sağlanmakta, dernek temsilcileri ile sanatçıların/dansçıların seyahat ve konaklama masrafları karşılanmakta, kültürü tanıtıcı faaliyetler ve teknik yardımlara yönelik destekler sağlanmaktadır.

³⁶ 'Güzel sanatlarla ilgili derneklere yardım tüzüğü' 'bayındırlık, çevre ve kültür bakanlığı'
<http://kultur.gov.ct.tr/Mevzuat/T%C3%BCz%C3%BCkler.aspx>

Hibe programının koordinasyonundan 'bayındırlık, çevre ve kültür bakanlığı' bünyesinde faaliyet gösteren 'kültür dairesi' sorumludur. Tüzüğe göre, 'dernekler yasası' kapsamında tescil edilmiş olan ve en az 2 yıldır faaliyette bulunan dernekler kanıtlanmış bir başarı geçmişine sahip olmaları kaydıyla başvuruda bulunabilirler. 'Kültür dairesi'nin' genel bütçesi, 'bakanlık' tarafından tahsis edilen bütçe temelinde her yıl değişmektedir. Bütçenin genellikle 200.000 ile 240.000 TL arasında (58.542 ile 70.251 Euro arasında) olduğu belirtilmiştir. STÖ'lere hibe yoluyla sağlanan mali destek, bu bütçenin % 1 ila % 10'u arasındadır. Proje maliyetlerinin yalnızca % 80'i hibe desteğiyle karşılanmaktadır. Hibeye başvuran STÖ'lerin bütçenin en az % 20'sini diğer kaynaklardan sağlaması gerekmektedir.

'Kültür dairesi' programa başvuruları yılda iki kez kabul etmektedir. 'Daire', yılda 40'tan fazla başvuru almaktadır. Kıbrıs Türk yerel kurumlarının 11 görevli ve STÖ temsilcisinden oluşan Değerlendirme Komitesi, projelerin değerlendirilmesinden ve seçim kriterleri temelinde hibe desteği alacakların seçiminden sorumludur. Aynı zamanda Değerlendirme Komitesi üyesi de olan bir STÖ temsilcisi ile yapılan görüşmede, seçim sürecinin önceden belirlenmiş objektif kriterler temelinde yapıldığı belirtilmiştir. Bununla birlikte, iyileştirilmesi gereken bazı alanlar da vurgulanmıştır. Öncelikle, mevcut kriterlerin çok geniş olması, yoruma açık olması ve kültür-sanat projelerinin farklı özelliklerini dikkate almaması nedeniyle değerlendirmenin yapılabilmesi için yeterli olmadığı vurgulanmıştır. Seçim sürecine yönelik bir diğer önemli eleştiri ise Komite tarafından izlenen prosedürlerle ilgili olmuştur. Komite üyelerinin başvuruların sadece özetlerini almaları ve değerlendirme toplantısı gününde projeleri birlikte değerlendirmek ve puanlamak zorunda kalmaları etkisiz bir yöntem olarak değerlendirilmiştir. Tüm başvuruların değerlendirme toplantısından önce gönderilmesi ve her üyeye projeleri kendi başına derecelendirme fırsatının verilmesinin daha iyi bir alternatif olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, Kıbrıs Türk toplumundaki sanat ve kültür topluluğu oldukça küçük bir topluluk olduğundan, komite üyeleri ile başvuranlar arasında farklı bağların olduğu ve bu durumun bazı durumlarda çıkar çatışmasına neden olabileceği belirtilmiştir. Başvuru sahiplerinin sunumunu da içeren değerlendirme sürecinin ardından, seçilen STÖ'ler hibe desteğini iki taksitte alırlar ve kendilerinden uygulanan faaliyetlerle birlikte proje maliyetlerini içeren bir nihai rapor sunmaları beklenir.

'Kültür dairesi' tarafından sağlanan mali destek, Kıbrıs Türk toplumuna özgü bir örnektir. Bazı eksikliklere rağmen, bu mekanizma yapılandırılmış ve iyi işleyen bir sürecin örneğidir. Ayrıca, uluslararası kuruluşların uyguladığı hibe programları ile birlikte, seçilen STÖ'lerin proje maliyetlerini karşılayan doğrudan ödemeler yerine hibe desteği aldıkları az sayıdaki örnekten biridir. Değerlendirme Komitesindeki STÖ temsilcilerinin bulunması da kayda değerdir. Ancak, hibe programını daha şeffaf ve etkili kılmak adına 'tüzüğün' daha kapsamlı bir sanat ve kültür anlayışını içerecek şekilde yenilenmesi, seçim kriterlerinin güncellenmesi ve Değerlendirme Komitesinin çalışma yönteminin yeniden yapılandırılması gibi önlemler hayata geçirilebilir.

Sivil toplum örgütlerine finansman sağlayan başka münferit yerel kurum örnekleri de olmuştur. Söz konusu örneklerin çoğunda, STÖ'lerin bazı girişimlerine yönelik masraflarının karşılanması yer almıştır. Bunlara örnek olarak, 'turizm bakanlığı'nın' bir STÖ'nün turistlere yönelik yürüyüş yolu üzerine yerleştirdiği tabelaların maliyetini karşılaması gösterilebilir. Diğer bir örnek, STÖ'lerle ortak yürütülen bir faaliyette ilgili ilgili yerel kurumun masrafları

karşılmasıdır. 'Eğitim bakanlığı'nın' Yeşil Barış ile birlikte okullarda bir fotoğraf yarışması düzenlendiğinde masrafları karşılaması veya Diyabet Derneği ile birlikte düzenlenen bir yarışmada ulaşım ve diğer masrafları karşılaması buna örnek olarak verilebilir.

Finansmanı da içeren üçüncü bir işbirliği yolu, STÖ'lere ait bir fikri alıp onu tek başına uygulamaktır. Yine örnek olarak 'eğitim bakanlığı'nın' uyuşturucu kullanımının yarattığı sorunlar hakkında bir kitapçık yayınlaması gösterilebilir. Bir STÖ'ye ait olan bu fikirde kitapçığın hazırlanmasına STÖ'den uzmanlar da katkı vermiştir.

Neredeyse tüm örneklerde ('kültür dairesi' hariç), bir örgütün finansman için başvurabileceği ve destek alabileceği açık prosedürler bulunmamaktadır. Çoğu durumda, ortaklık geçicidir veya ilgili yerel kurum ile STÖ arasında geçmişte yapılan bir tür işbirliğine dayanmaktadır.

Yerel düzeyde de durum benzerdir. STÖ'lere sağlanan çeşitli destek örnekleri vardır, ancak STÖ'lerin bir teklif çağrısı kapsamında rekabet usulü ile şeffaf ve halka açık bir yolla fon aldıkları resmi olarak oluşturulmuş bir prosedür örneği bulunmamaktadır. Birkaç yıl önce yaşanan ve Diyabet Derneği'nin aktardığı ilginç bir örnek, 'Lefkoşa Türk Belediyesi'nden' kayda değer miktarda fon (30.000 GBP) almasıdır. Süreç geçici bir süreçti, zira yerel bütçedeki bütçe kalemlerinden biri harcanmamıştı ve 'belediye' derneğe bu doğrultuda bir başvuru yapmasını önerdi. Hibe desteği bir protokol imzalanarak düzenlendi.³⁷

STÖ'ler geleneksel olarak sosyal alanda yerel kurumların çok önemli bir ortağıdır. Kıbrıs Türk toplumunda savunmasız gruplara çeşitli hizmetler sunarak destek veren çok sayıda STÖ bulunmaktadır. STÖ'lerin taşıdığı değer farkında olan 'sosyal hizmetler dairesi' farklı STÖ'lerle ortaklıklar kurmuştur. STÖ'lere bazı hizmetlerin sunulmasıyla ilgili oluşan maliyetlerin bir kısmını karşılamak amacıyla finansman sağlamaktadır. Bu uygulama, **sosyal bir amaç doğrultusunda** yerel kurumların sunmakla yükümlü olduğu hizmetler için STÖ'lerden **hizmet almanın** açık bir örneğidir. Bu süreç için mevzuatta herhangi bir düzenleme olmadığından, bu uygulamalar 'sosyal hizmetler dairesi' ile ilgili STÖ arasında bir protokolün imzalanması yoluyla geçici (ad hoc) olarak gerçekleşmektedir. Bununla birlikte, 'sosyal hizmetler dairesi' 'kuruluş yasasında' STÖ'lerle ortaklık sürecini düzenlemeye yönelik bir takım değişiklikler yapılmasını önermektedir.

'Sosyal hizmetler dairesi'nin' STÖ'lere sağladığı finans desteği önemli bir miktar değildir. Yılda toplamda 124.000 TL³⁸ tutarında destek alan iki örgüt hakkında bilgi verilmiştir. Bu desteğin büyük bir kısmı SOS Çocuk Köyü'nün sağladığı hizmetlere gitmektedir.

SOS Çocuk Köyü³⁹ Kıbrıs'ın kuzey kesiminde kayda değer bir istisnadır. Hem Kıbrıs Türk yerel kurumları ile hem de şirketlerle yapılan toplantılarda, herkesin desteklemeye istekli olduğu güvenilir bir ortak örneği olarak verilmiştir. SOS Çocuk Köyü elbette uluslararası bir ağın parçası olmak ve genel merkezinden hem finansal destek hem de bilgi birikimi almak (ve

³⁷ Sivil toplum örgütü temsilcisinin Lefkoşa'daki bir odak grup toplantısında anlatmış olduğu örnektir.

³⁸ 12 Mayıs 2016 itibarıyla yaklaşık 37.000 Euro'ya karşılık gelmektedir.

³⁹ Bu bilgi SOS Çocuk Köyü müdürü tarafından kendisiyle yapılan görüşme esnasında verilmiştir.

böylece yenilikçi hizmetler sunabilmesinin yanı sıra çeşitli kaynak geliştirme yöntemleri hakkında bilgiye erişebilmenin) gibi avantajlara sahiptir.

SOS Çocuk Köyü, çocuklara ve ailelerine yönelik bir dizi hizmet sunmaktadır. Lefkoşa'da çocuklar için evleri var, ancak aynı zamanda evlerde yaşamayan çocuklara da açık olan bir anaokulu işletmektedirler. Girne'deki gençlik tesislerindeki çocuklar tesisten ayrıldıktan sonra yarı bağımsız yaşam programına dâhil olabilmektedirler. Bunlara ek olarak, SOS Çocuk Köyü bir aile güçlendirme programı da yürütmektedir. Aile güçlendirme programında 150 çocuğa, Lefkoşa ve Girne'deki tesislerinde ise 106 çocuğa destek vermektedir.

SOS Çocuk Köyü, 62 çalışanıyla muhtemelen adadaki en büyük örgütlerden biridir (4 çalışan kaynak geliştirmeye odaklanmıştır). Yıllık bütçeleri 5,5 milyon TL'dir⁴⁰ ve farklı kaynaklardan destek almaktadırlar:

- Kaynak geliştirme faaliyetlerinden % 30;
- 'idare'nin sağladığı sübvansiyonlardan % 30;
- Uluslararası sponsorluktan % 8;
- Anaokulundan % 7 (ekonomik faaliyet);
- Genel merkezden % 25 (ancak bunun 2018'de sona ermesi planlanmaktadır).

SOS Çocuk Köyü örneğinde, anaokulu ücretleri, sosyal sözleşme ve bağışlardan oluşan çeşitli alternatif gelir kaynakları/ekonomik faaliyetler geliştirdiği görülmektedir. Sosyal amaçlı faaliyetlerle ilgili sözleşmeler konusunda SOS Çocuk Köyü çeşitli hizmetler için finansman almaktadır. İlgili Kıbrıs Türk yerel kurumu SOS Çocuk Köyü'nün desteklediği her çocuk için asgari ücretin % 75'i oranında bir destek aktarmaktadır. Ayrıca, idare, 20 çocuğun anaokulu ücretinin % 85'ini de karşılamaktadır. SOS, yerel kurumların aynı destek şeklinde sağladığı en tipik destekten de yararlanmaktadır. SOS Çocuk Köyü evlerinin inşa edildiği arazi yerel kurum tarafından 50 yıl süreyle ücretsiz olarak verilmiştir.

SOS Çocuk Köyü, bireylerden ve şirketlerden kaynak geliştirme faaliyetleri konusunda, yüz yüze tahsilat da dâhil olmak üzere, çeşitli yöntemler kullanmaktadır. Ancak, şirketlerden ağırlıklı olarak aynı destek aldıklarını belirtmişlerdir.

4.6. Yerel Kurumlar Tarafından Sağlanan Diğer Finansman Kaynakları

Kıbrıs Türk toplumunda değerlendirme kapsamına alınabilecek iki ek finansman kaynağı vardır. Bunlar 'devlet' piyangosu ve Vakıflar İdaresi'dir (EVKAF).

Odak grup toplantılarından birinde paylaşıldığı üzere, piyango adanın kuzey kesimindeki spor faaliyetlerine finansal destek sağlamaktadır. Dolayısıyla, piyango mevcut durumda bütün STÖ'ler için bir finans kaynağı değildir. Daha ziyade spor dernekleri için potansiyel bir kaynaktır. Bununla birlikte, piyangodan elde edilen gelirin sivil toplumun gelişimi de dâhil olmak üzere daha geniş faaliyet alanları için kullanıldığı diğer ülkelerden (örneğin Hırvatistan) örnekler vardır.

⁴⁰ Yaklaşık 1,64 milyon Euro .

Vakıflar İdaresi (EVKAF) bir diğer potansiyel gelir kaynağıdır. Yukarıda da belirtildiği üzere, EVKAF büyük miktarda mülkü yönetiyor ve bu mülklerden elde edilen gelir son yıllarda artmıştır. Öte yandan, EVKAF sadece vakıfları desteklememektedir. Bununla birlikte, sağladığı destek büyük ölçüde ürün satın alımı veya belirli masrafların doğrudan karşılanması şeklindeki aynı desteklerden oluşmaktadır. Ayrıca arazi, bina vb. desteği de verebilmektedirler. EVKAF'ın bir derneğe yerel laleyi korumak amacıyla lale dikiminde kullanılmak üzere hem toprak hem de tohum desteği vermesi derneklere sağladığı desteğin bir örneğidir. Kanser Hastalarına Yardım Derneği örneğinde ise EVKAF derneğin çatısını tamir ederek bir destek vermiştir. EVKAF, derneklerin kaynak geliştirme girişimlerini de desteklemektedir. Diyabet Derneği tarafından düzenlenen yardım koşusunda EVKAF'ın t-shirt ve su satın alarak destek vermesi buna bir örnektir. Farklı STÖ'ler, EVKAF'ın Kıbrıs Türk toplumunda önemli bir destek kaynağı olmaya başladığını belirtmişlerdir. Ancak, verilen desteğin yapılandırılmış olmadığı ve büyük ölçüde yöneticilerin iyi niyet ve vizyonuna bağlı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Mevcut durumda EVKAF'ın geçici nitelikteki bu desteği açık ve şeffaf bir hibe verme mekanizmasına dönüştürme taahhüdü bulunmamaktadır. Bu sebeple, bu desteğin sürdürülebilirliğini öngörmek mümkün değildir.

4.7. İstihdam ve gönüllülük

Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki STÖ'lerin çoğu gönüllülük esaslı örgütlerdir. Infakto Research tarafından 2016 yılında yapılan ankete katılan STÖ'lerin neredeyse tamamı gönüllülerle çalıştıklarını belirtmiştir. Aynı ankete göre, çalışan gönüllü sayısının 1-9 arasında olduğu örgütlerin oranı %31 iken, örgütlerin %8'i 100'den fazla gönüllü ile çalışmaktadır. STÖ'lerin sosyal toplantılarda ve yüz yüze yapılan toplantılarda yeni gönüllüleri çekmesi yaygın bir uygulamadır. Ankete katılanların % 48,3'ü Kıbrıs Türk toplumunda gönüllülük ile ilgili herhangi bir sorun olmadığını söylerken, bazı katılımcıların ifade ettiği sorunlar arasında ilgisizlik (%21,3), gelenekler (%17,9) ve gönüllülüğü tanımlayan ve düzenleyen yasal çerçevenin olmaması (%17,9) yer almıştır.⁴¹ Genel olarak, Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki sivil toplum örgütlerinin gönüllüler tarafından desteklendiği söylenebilir, bu da birçok STÖ'nün birlikte çalıştıkları toplumla bağlantı kurabildiğini göstermektedir.

2016 yılında Sivil Alan Projesi kapsamında yapılan ankete göre çalışan gönüllü sayısı daha yüksekken, ankete katılan 240 STÖ'nün yaklaşık %80'inin hiç çalışanı bulunmamaktaydı. 1-5 çalışanı olan STÖ'lerin oranı %13 iken, 'ankete katılanların neredeyse tamamı örgütlerinde çalışan gönüllüler olduğunu söylemişlerdir'.⁴² Çoğu kuruluşun sürekli bir finansman kaynağının bulunmaması nedeniyle ücretli personel işe almak gerçek bir sorundur. STÖ'lerde istihdam edilmenin beraberinde getirdiği özel bir fayda yoktur. Birkaç yıl önce, STÖ'leri ücretlerle ilgili bir takım vergilerden muaf tutmaya yönelik bir girişim olmuş, ancak bu girişim destek görmemiştir.

⁴¹ Sivil Toplumun Kapasitesine İlişkin Algı Raporu, Infakto Research Workshop, Sivil Alan, Ekim 2016.

⁴² Sivil Toplumun Kapasitesine İlişkin Algı Raporu, Infakto Research Workshop, Sivil Alan, Ekim 2016.

Sorunlar

Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki STÖ sektörünün finansal durumu genel olarak çok iyi bir durumda değildir. STÖ'lerin faaliyetlerine yönelik finansman kaynaklarının sınırlı olması çoğu STÖ'yü gönüllülük esasına göre çalışmaya yöneltmektedir. Bu durum, STÖ'lerin faaliyetlerine daha fazla insanın katılımının sağlanması açısından bir avantaj olabilir. Ayrıca, bu durum STÖ'lerin güçlü bir şekilde misyon odaklı olmalarını da sağlamaktadır. Ancak, örgütlerin güçlü ve sürdürülebilir olmasını zorlaştırmaktadır.

Temel vergi çerçevesi, STÖ'lerin faaliyetlerine engel teşkil etmemektedir. Bununla birlikte, yerel kurumlar tarafından STÖ'lere aktarılan kaynak neredeyse hiç yoktur. Yerel kurumların örgütlere nasıl finansman (ne hibe desteği şeklinde ne de STÖ'lerden belirli alanlarda hizmet alımını mümkün kılan özel bir prosedür üzerinden destek) sağlayabileceğine dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Kıbrıs Türk toplumu nüfus ve iş sektörü açısından nispeten küçüktür, bu da bireysel ve kurumsal bağışçı potansiyelinin de çok geniş olmadığı anlamına gelmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk, daha da geliştirilmesi gereken bir kavramdır.

5. Kıbrıs Türk yerel kurumları ile ortaklık

Kıbrıs Türk yerel kurumları, kâr amacı gütmeyen örgütlerle çeşitli düzeylerde işbirliği yapmaktadır. Ancak bu işbirliği düzensizdir ve yerel kurumlar ile belirli örgütler arasındaki bireysel ilişkilere dayanmaktadır. Kıbrıs Türk toplumunda yerel kurumlar ile STÖ'ler arasındaki işbirliğini düzenleyen bir dizi yasal metin olsa da, bunların hiçbiri işbirliğinin kapsamı, koşulları ve içeriği hakkında açıklamalar içermemektedir.⁴³ Kısaca ifade etmek gerekirse, STÖ'lerin karar alma sürecine katılabilecekleri yerleşik bir mekanizma yoktur.

Yerel kurumların geleneksel ortakları iş odaları ve sendikalarıdır. Bu durum, özellikle eğitim alanında faaliyet gösteren 'çıraklık kurulu'nda' açıkça görülebilmektedir. Kurulun 16 üyesinden 6'sı odalardan ve birliklerden gelmektedir. Bunların dışında bir STÖ temsilcisi yer almamaktadır. STÖ'lerin farklı girişimlere katılımının çeşitli örnekleri vardır, ancak bunlar sistematik değildir. STÖ'lerin katılımı için ('sosyal hizmetler dairesi' bölümünde de belirtildiği gibi) herhangi bir yükümlülük veya 'yasal' bir dayanak yoktur. Kıbrıs Türk yerel kurumları, STÖ'lerin sahip olduğu uzmanlığı kullanmaya hazırdır ancak çoğu durumda bu uzmanlık için bir ücret ödemeye hazır değildir.

Yerel düzeyde de çok sayıda örnek yer vardır. Lefkoşa Türk 'belediyesi', farklı alanlarda çeşitli şekillerde ortaklıklar kurmuştur. 'Belediye', oluşturduğu çeşitli komitelere STÖ'leri de dâhil etmektedir. Ayrıca, özellikle gençlikle ilgili alanda 'gençlik ve çocuk meclisleri' gibi organlar oluşturarak STÖ'leri desteklemekte/onlarla işbirliği yapmaktadır. 'Belediye', STÖ'lerle ortak girişimlerde yer almakta ve örneğin cinsiyet eşitliği, yaşlılar, engelliler ve mülteciler gibi oldukça çeşitli alanlarda STÖ'lerle birlikte çalışmaktadır. Bu artan faaliyet büyük ölçüde, kâr

⁴³ Yasal Analiz Raporuna göre.

amacı gütmeyen örgütlerin önemli ve değerli bir ortak olduğunu düşünen Lefkoşa Türk 'belediyesi başkanının' sahip olduğu bu anlayışın sonucudur.

Farklı alanlarda faaliyetler yürüten sivil toplum örgütleriyle güçlü bağlara sahip olan ve ortaklıklar kuran Lefkoşa Türk 'belediyesi', Kıbrıs Türk toplumundaki en aktif 'belediyelerden' birisidir. Odak grup toplantılarının ve yapılan görüşmelerin çoğunda STÖ'ler Lefkoşa Türk 'belediyesi'nin' olumlu rolünden bahsetmiş ve 'belediye başkanı' Mehmet Harmancı'nın seçilmesinden sonra ortaya çıkan önemli değişikliklere değinmişlerdir. Uzun yıllardır bir sivil toplum aktivisti olan Harmancı, STÖ'lerle çalışma konusunda yeni bir anlayış ve yaklaşım getirmiştir. Kendisiyle yapılan görüşmede, Sayın Harmancı çoğu 'belediye' STÖ'lerle sadece şehir planlama alanında ortaklık kursa da, STÖ'lerin ortak strateji ve hizmet geliştirme konusunda 'belediyelerin' doğal ortakları olduğuna inandığını belirtmiştir. Bu anlayışla Lefkoşa Türk 'belediyesi', STÖ'lerle ortaklık kurmanın ve STÖ'lere destek vermenin farklı stratejilerini ve mekanizmalarını geliştirmiştir.

Lefkoşa Türk 'belediyesi'nin' STÖ'lerle işbirliği temelde üç alana odaklanmaktadır: (1) STÖ'leri farklı kurullar aracılığıyla strateji oluşturma sürecine dâhil etme, (2) aynı destek sağlama ve (3) hizmet sunumu. Yukarıda açıklandığı üzere, 'belediyenin' 'toplumsal cinsiyet eşitliği komisyonu, çocuk hakları komisyonu, mülteci hakları komisyonu, kültür, sanat ve sosyal hizmetler komisyonu ve gençlik meclisi' gibi farklı komisyonlarına STÖ'lerin katılımları sağlanmaktadır. STÖ'ler bu komisyonlara açık bir şekilde davet edilmektedirler. Her ne kadar oy verme yetkileri olmasa da, geliştirilen stratejilere yönelik tavsiyelerde bulunabilmektedirler. STÖ'leri strateji oluşturma süreçlerine dâhil etme ve STÖ'lerle ortaklık kurma ihtiyacını vurgulayan 'belediye başkanı' Harmancı, Kıbrıs Türk toplumunda sivil toplumun (çoğunlukla siyasi bölünmeler nedeniyle) bölünmüş doğasına ve bunun sonucunda oluşan işbirliği eksikliğine de dikkat çekmiştir. 'Belediye', kaynaklarının sınırlı olmasına rağmen, STÖ'lere ulaşım desteği ve toplantı alanları sağlama gibi aynı destekler sağlamaktadır. Benzer şekilde, 'belediye', kadın örgütlerine açık bir alan imkânı tanıyacak olan Kadın Dayanışma Merkezi'nin kurulmasında kadın örgütleriyle birlikte çalışmaktadır. Farklı alanlarda hizmet sunumunun örnekleri de mevcuttur. Mimarlar Odası'nın kent için yeni bir imar planının geliştirilmesine yönelik sunduğu hizmet ve 'Akdeniz Avrupa Sanat Derneği'nin (EMAA) çocuklara yönelik sanat kursları hizmet sunumunun örneklerinden bazılarıdır. 'Belediye', finansal kısıtlar nedeniyle STÖ'lere finansman sağlayamamaktadır. Ancak, yapılan görüşmede 'belediye başkanı' Harmancı, farklı yatırım kaynakları olursa ya da olduğunda, sivil toplum merkezi ve gençlik faaliyet merkezi açma planlarının olduğunu belirtmiştir. Lefkoşa Türk 'belediyesi', ayrıca 'belediye', STÖ'ler ve özel sektör arasında ortaklıkların geliştirilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Paylaşım Mutfağı, 'belediyenin', bireysel bağışçıların, yerel kurumlara bağlı kurumların (örn. EVKAF) ve şirketlerin bir araya gelerek yaşlılara, dar gelirlilere ve mültecilere yönelik bir aşevi açtıkları eşsiz bir örnektir.⁴⁴

Lefkoşa Türk 'belediyesi'nin' attığı olumlu adımlarda şüphesiz 'belediye başkanı' Harmancı'nın aktivist geçmişi ve sivil toplum örgütlerinin rolüne olan güçlü inancı önemli bir rol oynamaktadır. Bu girişimlerin sürdürülebilirliği sorulduğunda, 'belediye başkanı' Harmancı,

⁴⁴ Paylaşım Mutfağı hakkında daha fazla bilgi için bkz. <https://www.lefkosabelediyesi.org/lefkosanin-paylasim-mutfagi-hizmete-girdi/>

STÖ'lerle birlikte yürüttükleri ve farklı 'belediyelere' ve diğer 'belediye başkanlarına' örnek teşkil edecek 'en iyi uygulamalar' çalışmasının geliştirildiğini vurgulamıştır.

Web sitelerinde 'yasa taslağı' yayınlayan 'kuruluş' örnekleri de vardır. Buna iyi bir örnek, 'iç tüzüğünde' 'yasa taslaklarının' 'Resmi Gazete'de' yayımlanması gerektiği belirtilen ve normalde görüşlerin sunulması için 20 gün süre tanıyan 'meclis' örneğidir. Bununla birlikte, gelen yorumlar hakkında herhangi bir geri bildirimde bulunma yükümlülüğü yoktur. Tabii ki, eşit derecede önemli bir konu da STÖ'lerin karar alma sürecine daha aktif bir şekilde katılma kapasiteleridir. Örgütlerin çoğunun gönüllüler tarafından yönetildiği göz önünde bulundurulduğunda, bu durum STÖ'lerin ('kurumların' normal şartlarda istişarelerde bulunacağı zaman olan) mesai saatleri içinde düzenlenen kamuya açık tartışmalara katılmakta sorun yaşayacakları anlamına gelmektedir. Karar alma sürecine katılım süreci, fikirlerin hazırlanması, taslakların gözden geçirilmesi vb. için önemli miktarda zaman ayrılmasını da gerektirir. STÖ'lerde bu kapasite olmayabilir.

'Dernekler yasası'nın' hazırlık süreci buna ilişkin iyi bir örnektir. Gerçekleştirilen odak grup toplantılarında STÖ'ler 'dernekler yasası' taslağının hazırlık sürecine dâhil olmadıklarını düşündüklerini paylaşmışlardır. Örneğin, sundukları tekliflere dair herhangi bir geri bildirim almamışlardır. Bununla birlikte, sürecin STÖ'lere duyulan güvensizliği gösterdiğini ifade etmişlerdir. Bir politikacının artık herkesin dernek kurabileceğini (sorunlu bir şeymiş gibi) söylediğini, ancak örgütlenme özgürlüğünün amacının da tam olarak bu olduğunu söylemişlerdir. Öte yandan, STÖ'lerin taslağın hazırlanma sürecine dâhil olma ve taslağı etkileme fırsatları olmuştur. Taslak internette yorumlara açık bir şekilde yayınlanmıştır.

Birkaç yıl önce, yeni bir 'dernekler yasası' hazırlama girişimi başlamıştır. STÖ'ler, hazırlanmasına destek olmadıkları ilk 'yasa' taslağının geri çekilmesini talep etmişlerdir. 2014 yılında yeni bir girişim başlatılmıştır. Birkaç STÖ'den oluşan bir koalisyon şeklindeki STÖ Ağı 'yasa' taslağıyla ilgili aktif bir duruş sergilemiştir. Hem STÖ'lerin hem de yerel kurum temsilcisinin katıldığı bir çalışma grubu oluşturulmuştur. 'Yasa' tasarısının 'meclis'teki ilk tartışmalarına STÖ'ler de dâhil edilmişlerdir. Sivil Alan, hem STÖ'leri hem de yerel kurumlardan temsilcileri bir araya getiren halka açık bir tartışma düzenlemiştir. Tartışmada, örgütlenme özgürlüğüne ilişkin uluslararası standartlar ve en iyi uygulamalar sunulmuştur. Bununla birlikte, 'yasa yapma' sürecinin son aşamalarında STÖ'lerin taslak 'yasa' metni görüşmelerine davet edilmeleri durdurulmuş, bu nedenle STÖ'lerin birtakım önerileri 'meclis' üyeleri tarafından dikkate alınmamıştır.

Bununla birlikte, STÖ Ağı, taslak sürecini etkilemenin başka bir yolunu bulmuş, taslak 'yasa' hakkındaki görüşlerini 'cumhurbaşkanlığı'na' göndermişlerdir. Bunun üzerine, 'cumhurbaşkanlığı' 'yasa' taslağını veto etmiş ve kilit önem taşıyan birçok alanda STÖ'lerin önerileri doğrultusunda değişikliklerin yapılmasını talep etmiştir.

Danışma kurulları ve istişare konseyleri gibi danışma organlarının kurulması yerel kurumlar için pek de popüler olan uygulamalar değildir. Örneğin, 'eğitim bakanlığı' ile yapılan toplantıda verilen bilgilere göre, eğitim alanında daha önce bahsedilen 'çiraklık kurulu' dışında başka bir istişare organı bulunmamaktadır.

Ortaklıkta, her iki tarafın da ortaklığın faydalarını görmesi gerekir. Yerel kurumların STÖ'leri dâhil etmenin olası katma değerini çoğu zaman anlamadığı görülmektedir. Başarılı bir şekilde ortak yürütülen girişimler örnekleri dahi STÖ'leri dâhil etmenin daha sistematik bir yolunun bulunması için yeterli değildir. Bu bir dereceye kadar daha fazla çaba gerektirecektir ve yerel kurumların bu konuda yeterli kapasiteye sahip olmadığı açıktır. Tescil süresinin (60 günden 30 güne) kısaltılması için yapılan görüşmelerde tescil işleminin yerel kurumun mevcut insan kaynakları yapısında kısaltılamayacağı belirtilmiştir. Benzer şekilde, yerel kurum 'yetkililerinin' zaman ayırmadan gerçekleştirecekleri kamuya açık istişareler veya STÖ'leri dahil ettikleri herhangi bir ortaklık düzensiz bir yapıya sahip olacaktır. Sınırlı mali kaynaklar daha iyi bir ortaklık yapısı oluşturmanın önündeki bir diğer engeldir. Kıbrıs Türk toplumu yerel kurumları, potansiyel bir fon olmaksızın STÖ'lere yönelik finansman mekanizmaları oluşturmayı göz önünde bulundurması mümkün değildir.

Sorunlar

STÖ'ler, işbirliğinin önünde engel teşkil eden birkaç ciddi soruna vurgu yapmışlardır. Birincisi, Son 15 yılda (2001'den bu yana) 18 'hükümetin' göreve geldiği ve yerel kurumlarda sürekli değişikliklerin olduğu gerçeğidir. Bu durum, bir çalışma ilişkisi kurmanın önünde yer alan bir sorundur. Bazı örgütlerin dikkat çektiği bir diğer sorun da STÖ'lerden siyasi destek almayı tercih eden bazı 'hükümetlerle' olan siyasallaşmış ilişkililerdir. Bu nedenle, daha önce (farklı bir siyasi partiden seçilerek) göreve gelmiş bir 'hükümetle' çalışmış olan örgütler yeni 'hükümet' ile etkileşimlerinde daha fazla sorun yaşayabilir.

Altı çizilen bir diğer engel ise, 'yerel kurumların her şeyi kendi başlarına yapmaya çalışmasıdır. Bunun istisnaları vardır (örneğin, SOS Çocuk Köyü örneğinde olduğu gibi), ancak çoğu durumda işbirliği, yerel kurumların kendi başına yürüteceği girişimler için fikirlerin alınması olarak anlaşılmaktadır (STÖ'leri bu fikirlerin uygulanmasında desteklemek yerine).

IV.ÖNERİLER

Bu bölümde, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde STÖ'lerin faaliyet gösterdiği ortamın iyileştirilmesi için hangi adımların atılabileceği konusunda öneriler sunulmaktadır. Öneriler bu değerlendirmede incelenen temel alanları kapsamaktadır.

Tescil ve faaliyette bulunma

1. 'Meclis' yeni bir 'dernekler yasası' kabul etmiştir. Pek çok açıdan iyileştirmeler getirmesine ve örgütlenme özgürlüğü için daha fazla güvence yaratacak hükümler içermesine rağmen, 'yasanın' örgütlenme özgürlüğüne ilişkin uluslararası standartlarla uyumlu olmasını sağlamak amacıyla iyileştirilmesi gereken konular bulunmaktadır. 'Yasanın' durumu iyileştirmesini sağlamanın basit bir adımı, **yeni 'yasanın' STÖ'leri nasıl etkileyeceğine** dair bir etki değerlendirmesi yapmaktır. Yeni 'yasa' STÖ'lere ek bir yük getirecek mi? Yeni 'dernekler yasası'nda' kontrol ile özgürlük arasında bir

denge var mı? Ayrıca, aşağıda belirtilenlerin sağlanabilmesi amacıyla **gözden geçirilmesi gereken birkaç özel hüküm vardır:**

- Yabancıların vatandaşlarla aynı haklara sahip olması,
 - Tescil prosedürünün (tüzükte veya Yönetim Kurulu'nda yapılan değişiklikleri tescil ettirmek için gereken prosedürlerin) çok uzun ve bürokratik olmamasının sağlanması,
 - Yabancı derneklerin (ve yabancı uyruklu derneklerin) Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki yerel derneklerin faaliyette bulunabileceği bütün alanlarda faaliyet gösterebilmesi ve ilgili prosedürün çok ağır bir prosedür olmaması;
 - Yabancı fonların sağlanması ile ilgili ön onay şartının olmaması, bütün dernek türlerinin sadece bildirimde bulunmasının sağlanması.
2. Yürürlükteki yasal metinde hayır kurumu statüsü, bu statünün diğer tüzel kişiliklerden farkı ve hayır kurumu statüsünün rolü ve sorumlulukları açıkça tanımlanmamaktadır. Farklı tüzel kişiliklerin var olması olumlu olsa da, bu statünün kapsamı, rolü ve sorumlulukları 'yasa'da açıkça tanımlanmalıdır.
 3. Gözlemlenen bir husus, hem STÖ'lerde hem de 'kamu' organlarında sivil topluma ilişkin yasal ve finansal ortamın yanı sıra sivil toplumun uygulamaları hakkında bilgi eksikliği olduğudur. **'Yasal' ve finansal ortama odaklanan özel eğitim programları tasarlanabilir** ve hem STÖ'lerin hem de 'kamu' görevlilerinin kapasitelerini geliştirmek ve bu konularda temel bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla uygulanabilir

Mali durum

4. Şu anda STÖ'lerin ölçeklerine ve kapasitelerine (gönüllü sayısı, çalışan sayısı, vb.) ilişkin veri bulunmamaktadır. Ayrıca, sivil toplum örgütlerinin (dernek ve vakıflar) mali durumu ve toplayabildikleri fonlar hakkında da bilgi mevcut değildir. **Sivil toplum örgütlerinin ölçeklerine ve kapasitelerine ilişkin verilerin toplanması ve açıkça paylaşılmasına** ihtiyaç vardır. Bununla birlikte, 'vergi idaresinin' **beyan edilen bireysel ve kurumsal bağışlar hakkında bilgi toplamaya** başlaması gerekmektedir. Bu bilgi, gelecekte bu alanlarda geliştirilecek politikalar için bir temel oluşturacaktır. Vergi yetkilileri bağış gelirlerine ilişkin bilgi toplamaya ek olarak, **STÖ'lerin yardım amaçlı piyangolarla topladıkları para miktarı hakkında da bilgi toplamaya** başlamalıdır. Bu bilgi, aynı zamanda, söz konusu geliri vergiden muaf tutup tutmayacaklarını ve böyle bir muafiyetin bütçe üzerinde önemli bir etkisi olup olmayacağını değerlendirmelerine yardımcı olacaktır.
5. STÖ'lerin bariz bir eksikliği, kaynak geliştirme bilgisi ile sosyal girişimcilik/amaçla bağlantılı iş faaliyetleri gibi alternatif finansman kaynaklarına erişim konularındaki bilgileridir. Bu nedenle, **STÖ'lerde kaynak geliştirme ve iş planlaması konularında kapasite oluşturmaya ihtiyaç** vardır. Yerel kurumlar/donörler, STÖ'lerin bu tür faaliyetlerde bulunmalarına destek olacak araçları geliştirmeyi düşünmelidir. Kaynak geliştirme faaliyetlerine verilebilecek destek örnekleri arasında kaynak geliştirme kampanyalarının maliyetlerinin finanse edilmesi, hayır kurumlarına bireysel seviyede tavsiyelerde bulunacak uzmanların sağlanması, kaynak geliştirme stratejilerinin hazırlanmasında örgütlere destek olunması gibi destekler yer alabilir. İş planlaması ile ilgili olarak, STÖ'leri destekleyecek araçlar arasında kapasite geliştirme araçları,

hedeflenen amaçla ilgili faaliyetlere başlamak amacıyla başlangıç fonunun sağlanması, işe başlandıktan sonra desteğin devam ettirilmesi ve hibelerle desteklenmesi yer alacaktır.

6. Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki birçok STÖ, yıllık raporlarını ve mali raporlarını sunma ve açıkça paylaşma konusunda isteksizdir. İyi yönetim uygulamalarını artırmak ve sivil topluma olan güvenin artmasına katkı sağlamak amacıyla **STÖ'lerin şeffaflık ve hesap verebilirlik ile ilgili uygulamaları benimsemeleri teşvik edilmelidir**. Bu tür uygulamaların kuruluşların kaynak geliştirme faaliyetlerine de katkı sağlayacağı öngörülmektedir.
7. Kıbrıs Türk toplumunun ilerleyen zamanlarda hayata geçirmesi gereken hedeflerinden birisi **STÖ'lere yönelik yerel destek kaynaklarının geliştirilmesi** olmalıdır. Bu, sivil toplumun büyümesinde anahtar işlevi görecektir, çünkü daha fazla finansman kaynağı olmaksızın STÖ'lerin büyüme potansiyeli sınırlı olacaktır. Bunun içerisinde, hem kurumsal donörler, hem yerel kurumlar hem de özel kişiler/vakıflar ile çalışmak yer alacaktır. STÖ'leri, bireysel ve kurumsal donörleri bir araya getirerek aralarında ilişki kurmalarını ve olası işbirliği yollarını birlikte tartışmalarını sağlayacak farklı etkinlikler düzenlenebilir.
8. Kurumsal donörler ile ilgili olarak, yerel kurumlar/donörler **kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları örneklerini ve farklı mekanizmaları** (hibe verme, çalışanların gönüllü olarak yer alması, maaştan düzenli kesinti gibi uygulamaları) teşvik edebilir ve şirketlere KSS programlarının tasarlanmasında destek verebilir.
9. Yerel kurumlar ile ilgili olarak, **'bakanlık' bütçelerinin bir kısmının STÖ'lerin hayata geçirecekleri girişimler için ayrılması** desteklenmelidir. Bütçeler her zaman sınırlı olsa da, STÖ'leri desteklemenin faydalarını gösterme ihtiyacı vardır. Böylesi bir destek, neticede ilgili yerel kurumun fonlarını doğrudan harcamasından daha iyi sonuçların elde edilmesini sağlayabilir.
10. Ayrıca, mevcut durumda birçok kurum STÖ'lere sistematik bir şekilde finansman sağlamamaktadır. Bu nedenle, **yerel kurumlardan sağlanan fonların STÖ'lere nasıl aktarılması gerektiğine ilişkin temel ilkeleri içeren bir yönetmeliğin hazırlanması** ihtiyacı vardır. Bu ilkeler, tüm yerel kurumlar için bağlayıcı olmalı ve kamu finansmanı sürecinin şeffaflığını ve rekabet gücünü artırmalıdır.
11. Kıbrıs'ın kuzey kesiminde yerel kurumların STÖ'lere sağlayabileceği finansman desteğinin önemli bir örneği 'kültür dairesi'nin sağladığı fon desteğidir. **Bu fonun aktarılmasını düzenleyen 'tüzüğün' kültür ve sanat alanında çalışan STÖ'lerle istişare halinde örgütlerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde revize edilmesi gerekmektedir**. Böyle bir girişim sadece finansman mekanizmasını iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda 'idare'nin sağlayacağı finansmanı teşvik etmek için en iyi uygulama örneği olarak da kullanılabilir.
12. **Kıbrıs Türk yerel kurumlarının destek sağladığı STÖ'lere yönelik özel bir Fonun oluşturulması** olasılığını da (fonun ilgili 'bakanlıkların' STÖ'leri kendi bütçelerinden destekleme olasılığını ortadan kaldırmadan) göz önünde bulundurma ihtiyacı vardır. Söz konusu fon, 'idare'nin STÖ'lere finansman sağlama politikasının odak noktası olabilir. Bu finansmanın bir kısmı, operasyonel giderler ve STÖ'lerin kapasitelerini geliştirmek için kullanılmalıdır.
13. Yerel kurumlar, hibe desteğine ek olarak, **STÖ'lerle sözleşme imzalayarak STÖ'lerin kurum adına hizmet sunmalarını sağlayacak** (ve bu hizmetlerin maliyetlerinin ilgili

kurum tarafından karşılanmasına olanak tanıyacak) bir mekanizma oluşturmayı değerlendirmelidir.

14. AB, sağladığı finansmanın şeffaf ve öngörülebilir olmasını temin etmek için çalışmalıdır. **Yılda en az bir teklif çağrısı yapma politikasını sürdürmeyi** hedeflemelidir. Dahası, şu anda sağladığı hibeler önemli olsa da, az sayıda örgüte gitmektedir. **Daha geniş bir örgüt grubunu desteklemek amacıyla, küçük hibeler bileşeni eklemeyi de göz önünde bulundurabilir.** Böylece, uzun vadede daha büyük hibe programlarına başvurabilecek potansiyel örgütlerin yer aldığı daha geniş bir havuzun oluşmasına yol açabilir. Bu, aynı zamanda, görünürlük ve erişimin artmasına da yol açacaktır.

Kıbrıs Türk yerel kurumları ile ortaklık

Kıbrıs Türk yerel kurumları ile sivil toplum örgütleri arasındaki ortaklıktan bahsederken dikkate alınması gereken dört konu vardır:

- Birçok hükümet, STÖ'lerin önemine yer veren ve hükümetin STÖ'lerle işbirliği yaptığı mekanizmaları özetleyen stratejik politika belgeleri hazırlamışlardır;
- Ortaklık, ortaklığın daha fazla desteklenebileceği kurumsal yapıların oluşturulması yoluyla güçlendirilebilir (ofis, irtibat noktaları vb).
- STÖ'lerin karar alma sürecine katılımı bir tür düzenleme gerektirir;
- Katılım, hem yerel kurumların hem de STÖ'lerin daha güçlü bir kapasiteye sahip olmasını gerektirir.

Bu nedenle, ortaklığı güçlendirebilecek aşağıdaki önlemler önerilmektedir:

15. Mevcut durumda Kıbrıs Türk yerel kurumlarının STÖ'lerin gelişimini desteklemeye veya sivil toplum sektörüyle işbirliği yapmaya yönelik açık bir politikası bulunmamaktadır. **STÖ'ler ile yerel kurumlar arasındaki ortaklığın temel ilkelerini ve hedeflerini belirten** ve ayrıca, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde STÖ'lerin gelişimini desteklemeye yönelik potansiyel mekanizmaları ortaya koyan bir politika belgesinin olmasının gerekip gerekmediği konusunda bir tartışma başlatmaya ihtiyaç vardır;
16. STÖ'ler ile yerel kurumlar arasındaki ortaklık, **STÖ'lerin/yerel kurumların katılımını destekleyen** çeşitli kurumsal yapılar oluşturularak güçlendirilebilir. Bu tür yapıların örnekleri:
 - STÖ'lere yönelik politikaları izleyen organ/konsej;
 - 'hükümet' bünyesinde halka açık istişareleri düzenlemekten sorumlu olan, STÖ'lerin katılımını sağlayan, kurumlar ile STÖ'ler arasında bir köprü işlevi gören irtibat noktaları/yetkilileri
17. STÖ'lerin istişare rolünü güçlendirmek amacıyla, yerel kurumlar **STÖ'lerin süreçlere katılımına yönelik standartlar geliştirmeyi** değerlendirmelidir. Bu standartlar, STÖ'lerin politika ve mevzuatın geliştirilmesi süreçlerine ne zaman ve nasıl dâhil edilmesi gerektiğine dair basit kurallardan oluşmalıdır.
18. **STÖ'lerin rolü, nasıl çalıştıkları vb.** konularda yerel kurumlar bünyesinde çalışanlara yönelik özel eğitimlerin düzenlenmesi. Bu tür eğitimler, potansiyel ortaklarını daha iyi anlamalarına yardımcı olacaktır. Benzer şekilde, **STÖ'lere yönelik eğitimlerle karar**

alma sürecine nasıl katılacakları ve onlar için faydasının ne olduğu konuları ele alınabilir.

Ek 1

KAYNAKÇA

Kıbrıs'ta Sivil Toplumun Değerlendirilmesi. Gelecek için bir harita 2005, CIVICUS Kıbrıs için Sivil Toplum Endeks Raporu, Yönetici Özeti, 2005

Kıbrıs'ta Sivil Toplumun Değerlendirilmesi. Gelecek için bir harita 2011, CIVICUS Sivil Toplumun Durumu Raporu,

Kıbrıslı Türklerin Sivil Toplum, Gönüllülük ve Bağışla ilgili Tutumları,14 Şubat 2016. Infakto Research Workshop.

Avrupa Birliği'ne Daha Yakın: Kıbrıs Türk Toplumuna yönelik AB Yardımı. 2012.

Kıbrıs sivil toplumu: güven ve işbirliğinin geliştirilmesi Norman Gillespie, Vasiliki Georgiou ve Sevinç İnsay, Kasım 2011, s.5

Kıbrıs: Özel Sektör Gelişiminin Teşvik Edilmesi, Nihai Rapor, EDGE Programı, 9 Nisan 2013

Sivil Toplumun Kapasitesine İlişkin Algı Raporu, Infakto Research Workshop, Sivil Alan, Ekim 2016.

Nihai Rapor, Kıbrıs İşbirliği ve Güven için Hareket, 2015 (ACT)

Örgütlenme Özgürlüğü: Kıbrıs Türk toplumundaki 'yasal mevzuat' analizi, Sivil Alan Projesi kapsamında Gökçeçiçek Ayata tarafından hazırlanmıştır.

AB'nin Genişleme sürecinde yer alan Ülkelerde Sivil Topluma yönelik AB Destek Rehberi, 2014-2020

Kıbrıs Vakıflar İdaresi Kurumsal Arkaplan Raporu I (Foundations Administration Organizational Background Report I), The Economic Policy Research Foundation of Turkey,2014, [http://www.evka.org/site/dokuman/KV%C4%B0%20-%20KURUMSAL%20ARKA%20PLAN%20RAPORU%20I%20-%20TEPAV%20\(1\).pdf](http://www.evka.org/site/dokuman/KV%C4%B0%20-%20KURUMSAL%20ARKA%20PLAN%20RAPORU%20I%20-%20TEPAV%20(1).pdf)

Kıbrıs Vakıflar İdaresi Kurumsal Arkaplan Raporu II (Foundations Administration Organizational Background Report II), Eastern Mediterranean University, 2014, <http://www.evka.org/site/dokuman/KV%C4%B0%20-%20KURUMSAL%20ARKAPLAN%20RAPORU%20II%20-%20DA%C3%9C-.pdf>

Kıbrıs Vakıflar İdaresi Strateji Belgesi (Foundations Administration Strategy Paper), The Economic Policy Research Foundation of Turkey, 2014, [http://www.evka.org/site/dokuman/KV%C4%B0%20-%20STRATEJ%C4%B0%20BELGES%C4%B0%20\(2\).pdf](http://www.evka.org/site/dokuman/KV%C4%B0%20-%20STRATEJ%C4%B0%20BELGES%C4%B0%20(2).pdf)

'dernekler yasası', 17 Mayıs 2016

Sivil Toplum için Elverişli Ortam İzleme Matrisi, Balkan Sivil Toplum Geliştirme Ağı, Avrupa Kar Amacı Gütmeyen Hukuk Merkezi ve Uluslararası Kar Amacı Gütmeyen Hukuk Merkezi

Paylaşım Mutfağı Hizmete Girdi (Paylaşım Mutfağı Hizmete Girdi), Lefkoşa Belediyesi, 2016, <https://www.lefkosabelediyesi.org/lefkosanin-paylasim-mutfagi-hizmete-girdi/>

Güzel Sanatlarla İlgili Derneklere Yardım 'tüzüğü' 'bayındırlık, çevre ve kültür bakanlığı' <http://kultur.gov.ct.tr/Mevzuat/T%C3%BCz%C3%BCkler.aspx>

Raporlar: (1) Kıbrıs Türk toplumundaki vakıf sektörünün tarihi geçmişi ve (2) EVKAF'ın yönetimi, insan kaynakları ve mali yapısı, Doğu Akdeniz Üniversitesi ve Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) tarafından 'Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yeniden Yapılanma Projesi' kapsamında hazırlanmıştır.

Kıbrıs Sivil Toplum hareketi: barış sürecinde meşru bir oyuncu mudur? Nicolas Jarraud, Christopher Louise ve Giorgos Filippou, Journal of Peacebuilding & Development Dergisi, 18 Temmuz 2013

İş Tanımı, ihtiyaca özel olarak tasarlanmış yardım ve eğitimler, Kıbrıslı Rum ve Avrupa Birliği'nden STÖ'ler ile kapasite geliştirme ve ağ kurma faaliyetleri ve benzer destekler aracılığıyla Kıbrıs Türk toplumundaki sivil toplum örgütlerine (STÖ'ler) destek, Europeaid / 135176 / C / SER / CY

İhtiyaca özel olarak tasarlanmış yardım ve eğitimler, Kıbrıslı Rum ve Avrupa Birliği'nden STÖ'ler ile kapasite geliştirme ve ağ kurma faaliyetleri ve benzer destekler aracılığıyla Kıbrıs Türk toplumundaki sivil toplum örgütlerine (STÖ'ler) destek, Başlangıç Raporu, B&S Europe, 10 Şubat 2016

Ek 2

Görüşülen Kişilerin Listesi

Charlotte Goyon, AB Sivil Toplum sektörü Program Yöneticisi

Umure Ors, 'çalışma bakanlığı' sosyal hizmetler birimi

Hasan Alicik, Hilmi Balkan ve İlker Sayın ' iç işleri bakanlığı' ile birlikte 5 ilçenin 'kaymakamları'

Armağan Candan 'meclis' AB Komitesi Başkanı

Telsim Telefon Şirketi

Kuzey Kıbrıs Vakıflar İdaresi Genel Müdürü İbrahim Benter

Kaner Grup Şirket Müdürleri Meliha Kaymak ve Serhat Kotak

Elizabeth Kassidis, USAID Eski Müdürü, ABD Büyükelçiliği

SOS Çocuk Köyü, Ulusal Müdürü Refika İnce

Osman Bayhanlı, 'maliye 'bakanlığı' 'vergi dairesi birimi'

Lefkoşa Türk 'belediyesi başkanı' Mehmet Harmancı

Zehra Şonya (EMAA)

Gülşen Hocanın, 'milli eğitim bakanlığı', Müdür Yardımcısı ve diğer 'daire' müdürleri,

İlter Koyuncuoğlu, 'hukuk dairesi'

Odak grup katılımcıları

23 Ocak, Mart 2016 - Mağusa		
Nº	Adı	Kuruluş
1.	Münevver Özgür	Hand on Famagusta (BADEV + STÖ Ağı)
2.	Esra Can Akbil	Hands on Famagusta & FI
3.	Remziye Baybora	Bemsa Kültür ve Sanat Derneği
4.	Aysel Bodi	Akova Kadın Derneği
5.	Neriman Rızaner	Mesarya Kültür ve Sanat Derneği
6.	Mustafa Ongun	MAGEM
7.	Cemil Hurturk	MAGEM
8.	Erol Kavaz	MAGEM
9.	Serdar Atai	MASDER
10.	Yusuf Duman	Karpaz Eko-Turizm Birliği
11.	Savaş Özgocam	Çayönü Mesarya Kültür Derneği
22 Ocak- Mart 2016 Sivil Alan Ofisi (Lefkoşa)		
Nº	Adı	Kuruluş
1.	Seda Argun	Tercüman -Duo Çeviri
2.	Emete Imge	UPRA
3.	Rana Feridun	POST RI

4.	Recep Hançerli	K.T.M.S. Derneği
5.	Sibel Hançerli	K.T.M.S. Derneği
6.	Melis Eroğlu	1- Kıbrıs Türk Diyabet Derneği, 2- Mağusa Kùltür Derneği
7.	Sevil Hançerli	K.T.M.S. Derneği
8.	Noman Gulbefe	Danışman
9.	Gùlcan Yalınca	ASD
10.	Enver Ethemer	Envision Diversity Derneği

Ek 3

Kıbrıs Türk toplumundaki STÖ'lere yönelik Anket

1. Örgüt şekliniz nedir?

Yalnızca 1 yanıtı işaretleyiniz

- Dernek
- Vakıf
- Hayır Kurumu
- Birlik, Oda, Meslek örgütü
- Federasyon veya Konfederasyon
- Platform, İnisiyatif veya Ağ veya tescil olmamış farklı bir örgüt türü
- Diğer

2. Hangi ilçede kayıtlısınız?

- Mağusa
- Girne
- Güzelyurt
- İskele
- Lefkoşa

3. Örgütünüzün tescil işlemleri ne kadar sürdü?

- 30 günden az
- 30-60 gün
- 60 günden fazla
- 60 günden fazla ve hala karar çıkmadı

4. Örgütünüzün temel faaliyeti nedir

3 yanıtı kadar seçebilirsiniz

- İnsan Haklarının Korunması
- Sağlık, Hasta Hakları
- Kadın hakları
- LGBTI Hakları
- Mülteci ve Göçmen Hakları
- Demokrasi ve sivil toplum gelişimi
- Hayırseverliğin / gönüllülüğün teşviki
- Mevzuat, savunuculuk, kamu politikaları
- Sanat ve Kültür
- Uluslararası ve Avrupa'yı ilgilendiren sorunlar
- Barış inşası
- Gençlik sorunları
- Sosyal Hizmetler
- Ekonomik kalkınma
- Eğitim
- Çevre
- Çocuklar
- Yerel toplulukların gelişimi
- Spor
- Din
- İlgi kulüpleri (örneğin, avcılar, balıkçılar, otomobil kulüpleri vb.)
- Bir iş sektörünün (örneğin turizm, tarım vb.) veya ticaret odalarının çıkarlarının korunması
- Meslek örgütleri (ör. Mimarlar, gazeteciler vb.)
- Diğer (Lütfen Belirtiniz)

5. Örgütünüzün tam zamanlı çalışanları var mıdır?

- Hayır
- 1 kişi
- 1-5 kişi
- 6-10 kişi
- 11-20 kişi
- 20 kişiden fazla.

6. Örgütünüz gönüllülerle çalışıyor mu?

Yalnızca 1 yanıtı işaretleyiniz

- Her zaman
- Düzenli olarak
- Çok nadiren
- Asla

7. Örgütünüzün karşı karşıya olduğu temel sorunlar nelerdir?

3 yanıtı kadar seçebilirsiniz

- 'Yasal ortamın' STÖ'ler için destekleyici olmaması

- 'İdarenin' STÖ'lerin iç işlerine müdahalesi
- 'Vergi idaresinin' karmaşık raporlama prosedürleri
- Yeterli finansman kaynağının olmaması
- 'İdarenin' STÖ'lerin faaliyetlerine destek olmaması
- Karar alma sürecine katılım mekanizmalarının yetersiz olması (örneğin, istişare organlarına erişim gibi)
- 'İdarenin' STÖ'leri karar alma sürecine dâhil etme konusundaki isteksizlikleri
- Kurumsal kapasitenin yetersiz olması
- Vatandaşların STÖ'lere karşı gereken anlayışa sahip olmaması/güven eksikliği
- Medyanın sivil toplum eylemlerine ilgi duymaması ve yer vermemesi
- Uluslararası kuruluşlarla ağ kurmada zorlukların yaşanması
- Diğer (Lütfen Belirtiniz)

8. Faaliyet alanınız veya faaliyetlerinizin uygulanmasıyla ilgili bir 'yasa' nedeniyle sorun(lar) yaşadınız mı? Lütfen sorunu/sorunları kısaca açıklayın:

Lütfen önem sırasına göre, 1 en önemli olacak şekilde sıralayınız:

- 1.....
- 2.....
- 3.....

9. Sizce Sivil Toplumun kamuoyu nezdindeki imajı nedir?

- İyi
- Tarafsız
- Kötü

10. Örgütünüz 'idare'ye bağlı herhangi bir otorite tarafından denetlendi mi?

- Evet
- Hayır

11. Örgütünüz 'idare'ye bağlı herhangi bir otoriteden ceza aldı mı?

- Evet
- Hayır

12. STÖ'nüzün ana finansman kaynakları nelerdir?

Her kaynak için yüzde (%) belirtiniz. Toplam,% 100 olmalıdır. Burada belirtilmeyen başka kaynaklarınızın olması durumunda, önce bunları sıralayın ve ardından genel gelirinizdeki payını yüzde olarak yazın:

Uluslararası donörler (EEA, USAID)	_ _ _ %
Avrupa Birliği.	_ _ _ %
Türkiye hükümetinden finansman	_ _ _ %
Yerel STÖ'ler	_ _ _ %
Merkezi bütçe	_ _ _ %
Yerel bütçe	_ _ _ %
Şirketlerden bağışlar	_ _ _ %
Bireylerden bağışlar	_ _ _ %

Ekonomik faaliyetler	_ _ _ %
Üyelik aidatları	_ _ _ %
Diğer (Lütfen Belirtiniz):	_ _ _ %
Diğer (Lütfen Belirtiniz):	_ _ _ %
Toplam	100%

13. Örgütünüzün 2015 yılı toplam bütçesi neydi?

Yalnızca 1 yanıtı işaretleyiniz

- 0 - 1000 Euro
 1001 - 5000 Euro
 5001 - 20.000 Euro
 20001 - 100.000 Euro
 100000 Euro üstü

14. Hiç bugüne kadar online ortamda (çevrimiçi) veya halka açık ortamda kaynak geliştirme kampanyaları düzenlediniz mi? (sokak kutuları, piyangolar vb.)

Yalnızca 1 yanıtı işaretleyiniz

- Hayır
 Evet

15. Bağışçılarınız örgütünüzü yaptıkları bağışlar için vergi avantajlarından yararlanıyor mu?

Yalnızca 1 yanıtı işaretleyiniz

- Evet, özel sektördeki bağışçılarımızın çoğu vergi avantajlarından yararlanıyor
 örgütümüze bağış yapan şirketler vergi avantajlarından çoğunlukla yararlanmaktadır
 örgütümüze bağış yapan bireyler vergi avantajlarından çoğunlukla yararlanmaktadır
 Hayır, kimse vergi avantajından yararlanmamaktadır
 Kıbrıs Türk toplumunda vergi avantajı yoktur
 Bilmiyorum

16. 'İdare'nin STÖ'lere yönelik politikasında yapması gereken en önemli üç konu nedir?

3 yanıt seçiniz. Lütfen önem sırasına göre, 1 en önemli olacak şekilde sıralayınız:

- Hiçbir şey
 Sivil toplumun gelişimine yönelik bir 'hükümet' politikasının olması gerekmektedir
 STÖ'lerle işbirliği için 'idare' bünyesinde uzmanlaşmış yapılar olmalıdır.
 STÖ'lere yönelik 'kamu' finansmanı mekanizmaları olmalıdır
 STÖ'lere uzman desteği ve istişareler yoluyla destek verecek mekanizmalar olmalıdır
 STÖ'leri 'kamu' stratejilerinin (politikalarının) ve 'yasal mevzuatın' geliştirilmesine dâhil eden mekanizmalar olmalıdır.
 Diğer (Lütfen Belirtiniz)

Kıbrıs Türk toplumu yerel organlarında, sizce STÖ'lere yönelik politikaların tasarlanmasına ve uygulanmasına adanmış bir organ olmalı mıdır?

Yalnızca 1 yanıtı işaretleyiniz

- Hayır
 Evet

18. STÖ'lerin karar alma sürecine (örneğin, taslak 'yasal metinler' veya politikalar üzerine istişarelerde yer alarak, danışma organlarına katılım sağlayarak) etkin bir şekilde katıldığını düşünüyor musunuz?

Yalnızca 1 yanıtı işaretleyiniz

- Hayır
 Evet ama yeterince değil
 Evet yeterince

19 Kıbrıs Türk toplumu 'idaresi'nin STÖ'lere finansman sağlaması gerektiğini düşünüyor musunuz?

Yalnızca 1 yanıtı işaretleyiniz

- Hayır
 Evet

20. Kıbrıs Türk toplumu 'idaresi'nden son iki yılda fon desteği aldıysanız, bu destek örgütünüze hangi temelde sağlanmıştır?

- Niyet beyanı için 'idare'den davet
 Başvuruda bulunmaya yönelik doğrudan davet
 'idare'deki kurumlarla' doğrudan temaslar
 Diğer (belirtiniz)

21. Finansman aldıysanız, hangi alanlar hedefte yer alıyordu?

1'den fazla cevap mümkündür

- Sağlık, hasta hakları
- Sanat ve Kültür
- Gençlik sorunları
- Sosyal Hizmetler
- Çocuklar
- Eğitim
- Çevre
- Diğer (Lütfen Belirtiniz):.....

22. Finansman aldıysanız, bunu hangi 'idari' organdan aldınız?

- 'Cumhurbaşkanlığı makamı'
 'belediye'
 'kültür dairesi'
 'sosyal hizmetler dairesi'
 'meclis'
 Vakıflar İdaresi
 Diğer (Lütfen Belirtiniz)

23 Kıbrıs Türk toplumu 'idaresi'nden herhangi bir ayni destek (ücretsiz ofis, ulaşım, toplantı alanı vb.) aldınız mı?

Yalnızca 1 yanıtı işaretleyiniz

- Hayır
 Evet

(evet'i işaretleyenler için aşağıdaki soruyu içeren kutu açılacaktır):

Aldığınız aynı yardımın niteliğini belirtebilir misiniz? (örneğin ulaşım, broşür, kitap, tişört basımı, yiyecek, mekan, ekipman ve mobilya)

.....

24. Aynı destek aldıysanız, bunu hangi 'idari' organdan aldınız?

- 'Cumhurbaşkanlığı makamı'
- 'belediye'
- 'kültür dairesi'
- 'sosyal hizmetler dairesi'
- 'meclis'
- Vakıflar İdaresi
- Diğer (Lütfen Belirtiniz)